

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Veronika Pribylová

Tlmočnické služby v České republice a Slovenskej republice

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som predloženú diplomovú prácu na tému „Tlmočnicke služby v Českej republike a Slovenskej republike“ vypracovala samostatne a použila som v nej len literatúru, ktorú som uviedla v priloženom zozname literatúry a použitých zdrojov.

Zároveň súhlasím s tým, aby bola táto práca uložená v knižnici Pedagogickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a sprístupnená k študijným účelom.

V Olomouci, 24. marca 2015

.....

Vlastnoručný podpis

Pod'akovanie

Touto cestou d'akujem najmä vedúcej mojej práce, pani doc. PhDr. Eve Souralovej Ph.D. za pedagogické usmernenie, cenné rady, podnety, trpezlivosť a podporu pri písaní práce.

Veľká vďaka patrí aj mojej rodine a priateľom za ich povzbudivé rady, pomoc a podporu.

V Olomouci, 24. marca 2015

OBSAH

ÚVOD.....	6
 1 KOMUNIKAČNÉ SYSTÉMY SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH OSÔB V ČESKEJ A V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....	7
Vizuálno- motorické komunikačné systémy.....	7
1.1 Prirodzené jazykové systémy.....	7
1.1.1 Znakové jazyky.....	8
1.1.2 Detská posunková reč.....	11
1.2 Umelo vytvorené jazykové systémy.....	12
1.2.1 Znakované jazyky (sloven. čeština).....	12
1.2.2 Gestuno.....	14
1.2.3 Makaton.....	14
1.2.4 Manuálne kódované hovorené jazyky.....	15
 2 TLMOČENIE ZNAKOVÉHO JAZYKA A POSUNKOVEJ REČI.....	16
2.1 Vymedzenie pojmu „tlmočník“.....	16
2.2 Charakteristika tlmočnickej činnosti.....	18
2.3 Druhy tlmočenia.....	19
2.4 Ďalšie klasifikácie druhov tlmočenia.....	21
2.5 Tlmočenie pre osoby s hluchoslepotou.....	39
2.6 Pravidlá tlmočenia.....	41
 3 TLMOČNÍCKE SLUŽBY A POSTAVENIE TLMOČNÍKA.....	43
3.1 Vzdelávanie tlmočníkov.....	43
3.2 Pamäťové cvičenia pre tlmočníkov.....	44
3.3 Faktory ovplyvňujúce tlmočnický proces.....	45
3.4 Tlmočníci v Českej a Slovenskej republike.....	47
3.5 Financovanie tlmočnických služieb.....	49
3.6 Právo nepočujúcich na voľbu tlmočníka.....	50
3.7 Typológia chýb pri tlmočení.....	51
3.8 Pozícia supervízora pre tlmočníka.....	51
3.9 Nové spôsoby tlmočenia.....	52

4 ORGANIZÁCIE TLMOČNÍKOV POSUNKOVEJ REČI.....	56
4.1 Tlmočnicke organizácie v Českej republike.....	56
4.1.1 Česká komora tlmočnickov znakového jazyka.....	56
4.1.2 LORM.....	58
4.2 Tlmočnicke organizácie v Slovenskej republike.....	58
4.2.1 Myslím.....	59
4.2.2 ATLPRENES.....	60
 5 POROVNANIE TLMOČNÍCKYCH SLUŽIEB VČESKEJ REPUBLIKE	
A V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....	62
 ZÁVER.....	65
Abstrakt.....	67
Abstract.....	68
Zoznam použitej literatúry.....	69
Zoznam internetových zdrojov.....	72
Zoznam grafov.....	77
Zoznam príloh.....	78
Zoznam použitých skratiek.....	79

ÚVOD

V súčasnej dobe sa predpokladá, že v EÚ žije na 1000 obyvateľov 1 človek s poruchou sluchu používajúci posunkovú reč ako svoj prioritný komunikačný prostriedok. Do budúcnosti sa predpokladá nárast tohto počtu nie len u jedincov v období sčenia ale aj u adolescentov. Prítomnosť sluchovej poruchy spôsobuje človeku zvýšenie nárokov na integráciu do majoritnej spoločnosti, mení podmienky dorozumievania sa, vzdelávania i zaradenia do pracovného procesu.

Počas dvojročného štúdia na Univerzite Palackého som sa ja sama začala učiť český znakový jazyk pod vedením odborných lektorov či už na univerzite, alebo v Oblastní unii neslyšících v Olomouci a tento jazyk ma veľmi zaujal. Posunková reč je vizuálno- motorický komunikačný prostriedok, ktorý používajú osoby s poruchou sluchu ako najčastejšiu formu komunikácie. Pre počujúcich ľudí zo spoločnosti, v ktorej do styku s posunkovou rečou vôbec neprišli, môže byť učenie sa jednotlivých znakov a pravidiel náročné, no mnohé znaky si človek dokáže domyslieť intuitívne. Na počiatku je nevyhnutné naučiť sa, rôzne polohy rúk a prstov, prstovú abecedu, či zvyknúť si na odlišnú gramatiku od bežného hovoreného jazyka, na ktorý sme zvyknutí. Posunková reč nemá písomnú podobu jazyka, a preto si každý študent tohto systému musí nájsť vlastný spôsob zaznamenávania znakov.

Obsahom komparatívnej diplomovej práce je zhrnutie informácií zaoberajúcich sa poskytovaním tlmočnických služieb pre osoby so sluchovým postihnutím v znakovom jazyku, resp. posunkovej reči v Českej a Slovenskej republike, vymedzením pojmov ale aj legislatívy týchto dvoch štátov. Opisuje rôznorodosť činností a situácií v ktorých je spolupráca klienta s tlmočníkom nevyhnutná.

Cieľom je porovnať systém fungovania tlmočnických služieb medzi Českou a Slovenskou republikou, načrtnúť aktuálnu situáciu v tlmočení do posunkovej reči nepočujúcich, priblížiť čitateľovi prácu tlmočníkov v jednotlivých oblastiach, poukázať na nedostatky, ale aj zobrazit' riešenia pre zlepšenie situácie medzi kultúrami nepočujúcich a počujúcich osôb.

1 Komunikačné systémy sluchovo postihnutých osôb v Českej a v Slovenskej republike

Vizuálno - motorické komunikačné systémy

Systémy, ktoré používajú ako prostriedok prenosu informácie špecifické vizuálno - pohybové prostriedky ako sú tvary, pozície, postavenia a pohyby rúk, polohy hlavy, či hornej časti trupu a mimiku, nazývame vizuálno - motorické komunikačné systémy. Do tejto skupiny zaraďujeme v rámci našej práce posunkovú reč, znakový jazyk,, znakovanú češtinu, znakovanú slovenčinu.

Ako uvádza Langer (2013, s. 13) „nevyhnutnou podmienkou akejkoľvek komunikácie medzi ľuďmi so sluchovým postihnutím je intenzívny zrakový kontakt.“ Bez jeho naviazania je efektívnosť komunikácie obmedzená, či úplne vylúčená.

Napríklad znakový jazyk sa „neopiera“ o zvuk a preto patrí do skupiny nevikálnych jazykov. Tak nazývame jazyky vnímané zrakom a založené na tvaroch, pozíciách a pohybe. Zjednodušene povedané, ide o jazyky vizuálno - motorické, teda také, ktoré na prenos informácií nepoužívajú zvuk (Macurová, Bímová, 2001).

Vizuálno - motorické znakové komunikačné systémy osôb so sluchovým postihnutím možno rozdeliť podľa typu na:

- prirodzené jazykové systémy- vznikli dlhodobým prirodzeným vývojom (patrí sem napr. národné znakové jazyky nepočujúcich a ich ontogenické fázy- detské znakové jazyky)
- umelo vytvorené znakové systémy- vznikli cieľovým a kontrolovaným procesom s konkrétnym štýlom (Langer, 2013).

1.1 Prirodzené jazykové systémy

Konvenčným komunikačným prostriedkom pre komunikáciu nepočujúcich sú prirodzené národné znakové systémy- znakové jazyky. Vznikli dlhodobým a prirodzeným vývojom (Langer, Kučera, 2012). Lingvistika (jazykoveda) sa začala o znakové jazyky zaujímať podrobnejšie v druhej polovici 20. st. V tej dobe sa ešte znakové jazyky nepočujúcich nepovažovali za jazyky. Nebolo zrejmé, že „ľudské bytosti môžu vyvinúť komplexný komunikačný systém bez použitia „úst“ a „uší“, systém, ktorý

nebol založený na zvuku“ (Macurová, 2008, s. 14). Na začiatku zmeny bola práca amerického jazykovedca Williama Stokoea, ktorý zistil, že každý jednotlivý znak znakového jazyka môžeme deliť na menšie časti (umiestnenie znaku v priestore, tvar ruky a pohyb ruky). To bolo jednou z požiadaviek lingvistiky na určenie, či možno určitý jazyk považovať za jazyk prirodzený.

V porovnaní s hovorenými jazykmi sa vyznačujú diametrálne odlišnými lingvistickými vlastnosťami, princípmi a systémami. Sú rozdielne vo všetkých jazykových rovinách, teda vo fonologickej, morfologickej, lexikálnej i syntaktickej rovine (Langer, 2013).

Prirodzeným jazykom označuje všeobecná lingvistika systém znakov, ktoré slúžia na komunikáciu medzi ľuďmi (Slánská – Bílová, 2008). Znakové jazyky nepočujúcich ľudí obsahujú všetky nevyhnutné črty (existencia dvojitého členenia v znakovom jazyku, systémovosť, znakovosť, produktivnosť a historický rozmer znakových jazykov a iné) prirodzených jazykov, vďaka čomu ich zaradujeme medzi plnohodnotné jazyky.

1.1.1 Znakové jazyky

Znakové jazyky sú z hľadiska gramatiky, štruktúry, syntaxe a slovnej zásoby vďaka svojim gestám rovnako bohaté ako jazyky hovorené. Každý jazyk v Európskej únii (EÚ)¹ má svoj vlastný znakový jazyk.

Odlišnosť v znakových jazykoch nájdeme aj v rámci rôznych krajov jednej krajiny. V praxi to znamená, že jednotlivé znaky znakového jazyka sa od seba líšia už v rozmedzí Moravy a Čiech, či východného a západného Slovenska. Tak, ako hovorená reč má svoje dialekty v rámci jednej krajiny, tak nachádzame rozdiely vo vizualizácii jednotlivých slov pri používaní posunkovej reči.

Znakový jazyk nie je pantomíma, tvrdí Macurová (2008) a ďalej vysvetľuje rozdiely medzi pantomímou a znakovým jazykom. Pre znakové jazyky platia lingvistické obmedzenia, zatiaľ čo pantomíma sa môže odohrávať v neobmedzenom priestore. Miesto, kde rečník tvorí znakový jazyk je presne stanovené. Zatiaľ čo u pantomímy pracujeme s celým telom, pri komunikácii prostredníctvom znakového jazyka sa

¹ Nejestvujú spoľahlivé údaje o tom, koľko ľudí v EÚ používa znakovú reč. Existujú len domnienky, že na 1000 ľudí je jedna osoba používajúca posunkovú reč ako svoj prvý jazyk. V EÚ je to teda cca 500 000 osôb

využívajú len niektoré jeho časti². Pri pantomíme neexistujú obmedzenia v pohybe, no u znakového jazyka sa využívajú konkrétne polohy rúk a prstov, ktoré vykonávajú určité pohyby na konkrétnych miestach. Princípom znakového jazyka taktiež nie je napodobňovanie vonkajšej reality. Množstvo počujúcich ľudí sa nazdáva, že znakový jazyk je univerzálny na celom svete. Je síce pravdou, že vďaka vizuálno - motorickej povahe jazyka existujú v rôznych štátoch určité zdieľané gramatické štruktúry, avšak neplatí to pre všetky známe znakové jazyky. Ďalšími princípmi znakových jazykov sú napr.: produkcia abstraktných pojmov, vlastná gramatika, proces osvojovania jazyka³, ale aj premena a vývoj v čase. Vo svete neustále prebiehajú výskumy znakových jazykov, výskumy aplikácie týchto jazykov do procesu vzdelávania, vznikajú nové slovníky národných znakových jazykov, výskumy produkcie percepcie a porozumenia tomu, ako ľudský mozog spracováva znakový jazyk, atď.

Český znakový jazyk

Lingvistika znakových jazykov v ČR začala svoj rozvoj neskôr ako znakové jazyky v USA, príp. v iných európskych krajinách. Až v roku 1993 bol založený „Institút pro neslyšící“ v Berouně kde výskum znakového jazyka začal. Jazyky českých nepočujúcich sa niekoľko rokov potom začali študovať na ústave českého jazyka a teórie komunikácie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Česká lingvistika sa zaoberá: všeobecnou komunikáciou českých nepočujúcich osôb, ich písanou češtinou, českým znakovým jazykom, jeho štruktúrou a fungovaním a situáciou vo výchove a vzdelávaní detí a mládeže so sluchovým postihnutím v ČR (Macurová, 2008).

Český zákon o komunikačných systémoch nepočujúcich a hluchoslepých osôb č. 155/1998 Sb. v znení novely č. 384/2008 Sb., o komunikačných systémoch neslyšících a hluchoslepých osob je definuje znakový jazyk ako: „prirodzený a plnohodnotný komunikačný systém, tvorený špecifickými vizuálno-pohybovými prostriedkami, teda tvarom rúk, ich postavením a pohybmi, mimikou, pozíciami hlavy a hornej časti trupu. Český znakový jazyk má základné atribúty jazyka, t.j. znakovosť, systémovosť, dvojité členenie, produktívnosť, samostatnosť a historický rozmer, a je ustálený po stránke lexikálnej aj gramatickej“. Český znakový jazyk je teda podľa znenia tohto zákona

² horná polovica tela, hlava, ruky

³ nepočujúce deti komunikujúce v znakovom jazyku od narodenia si tento spôsob komunikácie osvojujú rovnakým spôsobom ako si počujúce deti osvojujú jazyk hovorený

„základným komunikačným systémom tých nepočujúcich v Českej republike, ktorí ho sami považujú za hlavnú formu svojej komunikácie“ (Zákon č. 384/2008 Sb.) Keďže znakové jazyky nepočujúcich obsahujú všetky základné črty jazyka, zaraďujeme ich medzi plnohodnotné jazyky. Majú aj vlastnú gramatiku a slovnú zásobu, vďaka čomu sú nezávislé na hovorenom jazyku.

Základným predpokladom realizácie znakového jazyka v živote nepočujúcich osôb a zavedenie prístupov, ktoré využívajú znakový jazyk vo vzdelávaní nepočujúcich je uznanie znakového jazyka za plnohodnotný a rovnocenný jazyk hovoreným jazykom. Český znakový jazyk bol počas svojho vývoja dlhodobo potláčaný a zakazovaný, či devalvovaný, skrz čo sa nemohol prirodzene vyvíjať (Langer, 2013).

Oproti hovoreným jazykom má znakový jazyk tri typy výrazových prostriedkov komunikácie, resp. tri nasledujúce zložky:

- verbálne- nevokálnu (znaky- pohyby a pozície rúk, pohyby tváre a tela);
- neverbálne- nevokálnu (gestá, mimika);
- neverbálne- vokálnu (reč sprevádzanú znakovaním) (Langer, Kučera, 2012).

Český znakový jazyk možno považovať za základný dorozumievací prostriedok nepočujúcich osôb v Českej republike. Nie je však materinským jazykom všetkých osôb so sluchovým postihnutím. Niektoré nepočujúce deti s ním prichádzajú do kontaktu až pri nástupe do výchovno - vzdelávacieho zariadenia. Do roku 2008⁴ bol v Českej republike zaužívaný pojem „znaková reč“, ktorý dodnes možno v niektorých zdrojoch nájsť. Tento pojem bol v roku 2008 oficiálne nahradený termínom „znakový jazyk“ vďaka prijatiu zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačných systémoch neslyšiacich a hluchoslepých osôb (www.mvcr.cz).

Pojem znaková reč je podľa Langra (2013) v českej terminológii zakotvená pomerne pevne už z minulosti. Z lingvistického hľadiska sa tak označoval spôsob komunikácie pomocou vizuálno- motorických prostriedkov, teda pomocou niektorého znakového systému, bez ohľadu na konkrétne vlastnosti znakovej reči. Ide síce o synonymum pojmu „znakovanie“, no vhodnejšie je kvôli jeho nejasnosti tento termín nepoužívať.

Pod pojmom „znakový jazyk“ sú v odbornej literatúre označované nevokálne jazykové systémy menšinových komunít nepočujúcich osôb rôznych národov. Na rozdiel

⁴ pokiaľ bol v platnosti Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové reči

od vokálnych hovorených jazykov majú vizuálno - motorickú povahu, čo znamená, že sú utvárané špecifickými pohybmi ľudského tela. Pri ich užívaní sa artikuluje najmä pažami (resp. rukami). Pričom všetky produkované výrazové prostriedky (sú sémantické znaky) sú nazývané manuálne faktory. Tie sú spravidla nosičmi lexikálnych významov. Prostredníctvom nemanuálnych faktorov, ktoré sú súčasťou neverbálnej komunikácie, je zastupovaná gramatická zložka výpovede. Neverbálna komunikácia má svoje opodstatnenie aj v komunikácii medzi počujúcimi jedincami, avšak u nepočujúcich osôb je jej dôležitosť omnoho výraznejšia (Langer, 2013). Neverbálna komunikácia predchádzala verbálnej komunikácii v celej evolúcii ľudstva a je tak tomu i dnes. Skôr ako dieťa začína hovoriť, dorozumieva sa so svojím okolím neverbálne. Tento typ interakcie s okolím je hlavnou súčasťou komunikácie nepočujúcich a sluchovo postihnutých jedincov. Dôležitú úlohu hrá neverbálna komunikácia aj u počujúcich bez toho aby si to uvedomovali. Verbálny prejav počujúceho je sprevádzaný rečou tela, ktorá mu dodáva výraz, emocionalitu, celistvosť a pod. (Vyštejn, 1995). Pri prvom dojme zapôsobí z komunikácie na druhého človeka až 80% neverbálnej komunikácie, popisuje Špaňhelová (2009). Nie vždy však musí byť pre komunikačného partnera zrozumiteľná a preto je v komunikácii majoritnej spoločnosti dopĺňaná verbálnym prejavom.

1.1.2 Detská posunková reč

Dieťa býva spokojné najčastejšie v interakcii so svojím okolím. Pokúša sa preto nájsť spôsob ako komunikovať svoje potreby, pocity, či záujmy. Sklamanie nastáva v prípade, ak im okolie neporozumie.

Používanie posunkovej reči medzi rodičmi a deťmi bolo skúmané v 80. rokoch v USA a v Británii. Výskumom sa zistilo, že pokiaľ malo počujúce dieťa aspoň jedného rodiča so sluchovým postihnutím⁵, so svojím okolím komunikovalo omnoho skôr ako iné, vekovo rovnaké deti z jeho okolia, ktoré s posunkovou rečou do styku neprichádzali (Schutt, 2010). Táto autorka taktiež dopĺňa, že používanie posunkovej reči u malých detí nielen, že rozširuje slovnú zásobu, ale zlepšuje i ich motoriku a pomáha zmierniť obdobie vzdoru u detí.

Dieťa je pripravené používať posunkovú reč, pokiaľ dosiahlo aspoň dva z týchto medzníkov:

⁵ pričom v komunikácii s dieťaťom používal posunkovú reč

- začína ukazovať na predmety okolo seba;
- prináša predmety s očakávaním reakcie;
- začína mávať na znak odlúčenia;
- pohybuje hlavou na znak súhlasu/ nesúhlasu;
- zaujíma sa o obrázkové knižky (Acredolo, L., Goodwyn, S. 2008).

1.2 Umelo vytvorené systémy

Do tejto skupiny komunikačných systémov patria najmä znakované národné jazyky, Makaton a Gestuno. Umožňujú obdobne ako prstové abecedy a fonemické znakové kódy vzájomnú interkultúrnu komunikáciu počujúcich a nepočujúcich osôb. „Cieľom tvorcov umelých znakových systémov bolo dať nepočujúcim k dispozícii také komunikačné systémy, ktoré využívajú vizuálny komunikačný kanál a rešpektujú tak zachované zmysly nepočujúcich, súčasne však tiež vychádzajú z príslušných národných hovorených jazykov, ktoré používa väčšinová intaktná počujúca spoločnosť.“ (Langer, 2013, s.19)

Jednotlivé národné znakové jazyky vznikali dlhodobým vývojom a pod vplyvom viacerých faktorov, a preto neexistuje jeden univerzálny znakový jazyk.⁶ Rôzne znakové jazyky odlišných národov sú si však vďaka podobným gramatickým zákonom omnoho bližšie a skôr uchopiteľnejšie v porovnaní so znakovým jazykom a hovoreným jazykom jedného národa. Nepočujúci užívatelia znakového jazyka rôznych kultúr si preto pri vzájomnej komunikácii pomerne jednoducho „nájdu cestu“ ku kontaktnému medzinárodnému „kompromisnému“ znakovému systému (Tetauerová, 2008).

1.2.1 Znakované jazyky

Pod pojmom znakovaný národný jazyk si predstavujeme znakovanú češtinu (resp. znakovaný český jazyk). Z lingvistického hľadiska je tento jazyk umelo vytvorený systém zostavený počujúcimi ľuďmi, slúžiaci na dorozumievanie sa s nepočujúcimi osobami používajúcimi znakový jazyk. Pri tlmočení vety do znakovanej češtiny⁷ používame gramatiku a syntaktické pravidlá tohto jazyka, pričom slová nahrádzame znakmi znakového jazyka. Pre jej správnu produkciu a porozumenie je nutná znalosť češtiny. Znakovanú češtinu preto možno považovať za kombináciu dvoch na sebe

⁶ rovnaký pre všetky kultúry a národy nepočujúcich

⁷ eventuálne do znakovkej slovenčiny

závislých jazykových systémov (Langer, 2013). „Reč je špecifickou ľudskou schopnosťou. Ide o vedomé používanie jazyka ako zložitého systému znakov a symbolov vo všetkých jeho formách. Služi človeku k prejavovaniu pocitov, prianí, myšlienok“ (Klenková, 2006, s. 27).

Vizuálno - motorické znakové systémy majú svoje špecifické lingvistické vlastnosti, ktoré vychádzajú najmä z ich simultánnosti a využívania trojrozmerného priestoru. Charakteristický je taktiež spôsob záznamu týchto znakových systémov, pretože nie je možné zapisovať ho klasickým písmom. Existuje teda niekoľko notačných systémov, ktoré umožňujú literárny či grafický zápis znakových systémov. Pri transkripcii prostredníctvom notačných systémov sa znakový prejav, prípadne parametre znakov znázorňujú špecifickými kodifikovanými značkami a symbolmi typickými pre jednotlivé notačné systémy. Umožňujú detailnú analýzu parametrov v rámci vnútornej štruktúry znaku (Langer, 2013).

Znakovaná čeština

Občasne sa objavovali mylné názory, že znakovaná čeština je spisovnou formou českého znakového jazyka, prípadne bola označovaná ako prirodzený jazyk českých nepočujúcich osôb. Tvorcovia zákona č. 155/1998 Sb. mali pravdepodobne potrebu zastrešiť dva odlišné vizuálno- motorické komunikačné systémy osôb so sluchovým postihnutím⁸ jedným pojmom. Svaz neslyšících a nedoslýchavých v roku 1997 v doplňujúcom návrhu zákona síce navrhol používať vhodnejší termín „znakový jazyk“⁹, táto úprava však Parlamentom Českej republiky schválená nebola. Termín „znaková reč“ spôsobovala chaos v problematike komunikácie osôb so sluchovým postihnutím aj v ich praktickom živote. Napríklad, pokiaľ boli v televízii vysielané Správy v znakovkej reči, divák nemohol dopredu vedieť, či budú moderované v znakovanej češtine alebo v českom znakovom jazyku. Práve z takýchto dôvodov by malo toto názvoslovie z terminológie zmiznúť a malo by byť nahradené používaním priamych označení jednotlivých spôsobov komunikácie osôb so sluchovým postihnutím.

⁸ český znakový jazyk a znakovaná čeština

⁹ v tejto práci pod názvom posunková reč

Posunkový jazyk

Podľa §3 zákona o posunkovej reči nepočujúcich osôb z 26. júna 1995 je pojem posunková reč „dorozumievací jazyk nepočujúcich osôb“. Ide o „prirodzený vizuálno-pohybový systém reči vyjadrovaný zaužívanými a určenými pohybmi, postavením a pohybmi rúk, prstov a mimikou tváre“ (www.zbierka.sk, 1995). Posunkovaná slovenčina využíva komunikačné prostriedky posunkového jazyka a gramatický systém hovoreného jazyka.

1.2.2 Gestuno

Gestuno je medzinárodná jazykový systém nepočujúcich ľudí, ktorý patrí medzi umelo vytvorené jazykové systémy.

Bol vytvorený v 70. rokoch 20. storočia najmä na tlmočenie oficiálnych textov. Jeho štandardizovaný slovník obsahuje 1500 znakov, avšak podobne ako esperanto (nadmárodný systém) sa nedočkal širšieho uplatnenia v praxi (Tetauerová, 2008).

1.2.3 Makaton

Znakový program používajúci znaky a symboly na pomoc v komunikácii medzi ľuďmi sa nazýva makaton. Poskytuje základné prostriedky komunikácie a podporuje rozvoj hovorenej reči aj porozumenie pojmov u detí a dospelých s komunikačnými problémami. Tento jazykový program je v dnešnej dobe používaný najmä v školách, nemocniciach, výchovných a sociálne - vzdelávacích centrách a domovoch pre deti i dospelých. Slovník Makatonu obsahuje aktuálne približne 350 slov a významov usporiadaných do ôsmich výukových stupňov – etáp. Deviaty stupeň obsahuje výrazy zostavené podľa individuálnych potrieb užívateľa. Základ slovníka Makatonu je medzinárodne jednotný. Znaky používané v tomto systéme by mali byť totožné so znakmi, ktoré používajú nepočujúci jedinci daného národa. Symboly programu Makaton môžu byť používané ako primárny prostriedok komunikácie avšak častejšie sú využívané ako pomôcka prispievajúca k rozvoju jazyka. Obvykle sú pri nácviku znakované iba kľúčové slová (tie, ktoré majú v podávaní informácií podstatný význam). Je vhodné vždy súčasne používať znaky, symboly aj hovorenú reč. Makatan momentálne nie je v ČR využívaný len minimálne (Langer, 2013).

1.2.4 Manuálne kódované hovorené jazyky

Prstovú abecedu, (nazývanú aj daktylný systém, daktylná abeceda, daktyl a pod.) zaraďujeme medzi umelo vytvorené znakové kódy, ktoré umožňujú komunikáciu medzi kultúrou nepočujúcich a počujúcich ľudí. Ide tu o vizualizáciu jednotlivých hlások ako základných zvukových jednotiek jazyka, pri ktorej sa využívajú rôzne polohy prstov a rúk na zobrazenie hlások. Týmto spôsobom je možné hláskovať ako abstraktné, tak aj konkrétne pojmy. V ČR a SR sa využívajú dva typy prstovej abecedy- jednoručný aj obojručný daktyl. Pri jednoručnom daktyle sa používajú polohy prstov a dlane jednej ruky a pri obojručnom (dvojručnom) daktyle sa na vyjadrovanie používajú obe ruky.

V tejto časti sme sa oboznámili s viacerými spôsobmi tlmočenia pre osoby so sluchovým postihnutím. Keďže najviac je osôb prelingválne nepočujúcich, najčastejšie žiadanou a poskytovanou službou (v ČR aj SR) je práve tlmočenie z a do posunkovej reči, resp. znakového jazyka. Klient si však môže sám zvoliť spôsob tlmočenia, ktorý ovláda najlepšie, a ktorý najviac vyhovuje jeho osobným požiadavkám.

2 Tlmočenie znakového jazyka a posunkovej reči

Tlmočníci pre nepočujúcich boli v minulosti mnohokrát len ľudia bez tlmočnických zručností a bez hlbšej znalosti českého jazyka, ktorí sa tento jazyk naučili intuitívne od svojich nepočujúcich rodičov. Pokiaľ chce tlmočník vykonávať svoje poslanie plnohodnotne, musí dokonalo aktívne poznať oba jazyky, v ktorých komunikácia prebieha. Taktiež je potrebné plynulé prepínanie zabezpečené tlmočnickými a prekladateľskými schopnosťami (Dingová, 2008). Kosinová (2008) uvádza za ciele tlmočenia súdržnosť a presnosť. K cieľom práce tlmočníka zaraďujeme taktiež snahu o plnohodnotné začlenenie nepočujúcich osôb do majoritnej spoločnosti, na ktoré majú právo a ktoré im tlmočník zaručuje.

2.1 Vymedzenie pojmu „tlmočník“

Sprostredkovanie informácií je primárny problém nepočujúcich osôb. Tlmočníci sú často označovaní ako most medzi svetom počujúcich a svetom nepočujúcich. V súčasnej dobe už v našej spoločnosti nie je post tlmočníka raritou najmä vďaka verejnoprávnym televíziám, ktoré do svojho programu zaradili aj vysielanie tlmočené do posunkovej reči (Košútová, Tarcsiová, 2002).

Činnosť práce tlmočníka je v súčasnosti regulovaná právnym predpisom- zákonom č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ministerstvo spravodlivosti SR definuje v zmysle ustanovenia § 20 tohto zákona pojem tlmočník ako osobu, ktorá „vykoná tlmočnickú činnosť využívaním svojho jazykového vzdelania a ďalšieho odborného vzdelania, špecifických schopností, zručností, skúseností, jazykových prostriedkov, technických prostriedkov a pomôcok“ (www.zakonypreludi.sk, 2015). Výsledok jeho činnosti je podľa tohto ustanovenia určený najmä na jednorazové vnímanie určitej situácie a umožňuje priamu komunikáciu medzi osobami používajúce odlišné jazyky. Ďalej dodáva, že tlmočník je aj:

- a) tlmočník posunkovej reči nepočujúcich;
- b) artikulačný tlmočník, ktorý svojimi schopnosťami, zručnosťami a skúsenosťami umožňuje za upravených podmienok komunikáciu pre

sluchovo postihnutú osobu, ktorá neovláda posunkovú a nepočuje hovorenú reč;

- c) tlmočník pre hluchoslepé osoby, ktorý využívaním svojich špecifických schopností, zručností a skúseností sprostredkúva komunikáciu osobe s kombinovaným postihnutím zraku a sluchu.

Rola tlmočníka nie je vôbec jednoduchá. Je dôležité aby tlmočník rozlišoval preklad¹⁰ a tlmočenie. Pri procese tlmočenia by mal byť schopný skracovať informácie, zloženia výrokov, správne sa vyjadrovať, štruktúrovať prejav, rozhodovať sa, a pod., pretože je dôležité aby mu ľudia porozumeli aj bez slov. Práve zrozumiteľnosť možno označiť za základ tlmočenia, tvrdí Kosinová (2008).

Synonymá pre tlmočníka posunkovej reči sú väčšinou- artikulačný tlmočník, či tlmočník pre sluchovo postihnutých. Pri artikulačnom tlmočení v ponímaní Šebkovej (2008) nejde o skutočné tlmočenie ale ide o vizualizáciu hovoreného jazyka (češtiny, slovenčiny, a pod.).

U tlmočenia pre hluchoslepé osoby je potrebné podotknúť, že ešte ani v roku 2015 nemáme na Slovensku jediného tlmočníka, ktorý by tlmočil pre tieto osoby. V susednej ČR pritom v súčasnej dobe fungujú štyri organizácie združujúce osoby s hluchoslepotou: Lorm¹¹, Via, Záblesk a Klub přátel červenobílé hole (Langer, 2006). V dôsledku kvalitnej práce¹² pracovníkov a členov týchto organizácií pre osoby, ktoré majú postihnuté dva najdôležitejšie zmysly- sluch a zrak, sa výrazne zvyšuje kvalita života týchto klientov.

Hlavnou úlohou tlmočníkov pre ľudí so sluchovou poruchou je sprostredkovávanie informácií v jazyku, ktorý kvôli svojej poruche nemôžu vnímať. Väčšinou hovoríme o tlmočení v oblasti prekladu z hovoreného do znakového jazyka a opačne (Komorná, 2008). Langer (2013) dopĺňa, že rola tlmočníka často nie je len o tlmočení medzi jazykmi ale aj o tlmočení medzi rôznymi kultúrami. Tlmočník je nezriedka sprostredkovateľom kontaktu medzi ľuďmi s rozdielnymi komunikačnými systémami a kultúrami. „Tlmočnické nástroje sú jazyková plynulosť, kultúrne

¹⁰ pokiaľ tlmočník prekladá od slova do slova a nepremýšľa nad tým, čo chce rečník povedať, nie je to preklad. Je dôležité vedieť čo chce komunikujúci oznámiť, o čom je presvedčený, čím je motivovaný a pod.

¹¹ Poradenské centrá spoločnosti pre hluchoslepých Lorm sa nachádzajú v mestách: Praha, Brno, Jindřichov Hradec, Liberec a Ostrava. Terénni sociálni pracovníci však poskytujú odborné sociálne poradenstvo aj v mieste bydliska klienta. (www.lorm.cz)

¹² i keď je doposiaľ nedocenená

povedomie, schopnosť riadiť tlmočnickú situáciu a rýchle rozhodovanie.“ (Kosinová, 2008, s. 12). Autorka ďalej opisuje, že ideálny tlmočník by sa mal správať profesionálne¹³, čo znamená byť vyrovnaný, príjemný, dôveryhodný, pôsobiť prirodzeným dojmom, schopný sústrediť sa, atď.

Tlmočník pre osoby so sluchovým postihnutím by mal mať jazykové schopnosti všetkých používaných jazykov na vysokej úrovni, no taktiež by mal dobre poznať aj kultúru nepočujúcich, mal by byť schopný regulácie komunikácie a v neposlednom rade by mal udržiavať dobré interpersonálne vzťahy s okolím.

2.2 Charakteristika tlmočnickej činnosti

„Tlmočením nepomáhame ľuďom uspieť, ale poskytujeme im službu, ktorá im umožňuje uspieť, a taktiež aj nie.“ (Kosinová, 2008, s.72)

Tlmočnická činnosť je na území SR podľa znenia §16 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch chápaná ako „špecializovaná odborná činnosť vykonávaná za podmienok ustanovených v tomto zákone tlmočníkmi pre potreby zadávateľa“. Jej hlavnou úlohou je tlmočenie. Tlmočník zapísaný v zozname „môže vykonávať tlmočnickú činnosť iba za podmienky ak má uzatvorené poistenie zodpovednosti za školu, ktorá môže vzniknúť v súvislosti s výkonom činnosti“. Svoje poistenie je povinný pri požiadaní ministerstvu ukázať (zákon č. 382/2004 Z. z., www.zakonypreludi.sk). Organizácia pre osoby so sluchovým postihnutím EFFETA vymedzuje, že „cieľom tlmočnickej služby pre osoby so sluchovým postihnutím je zabezpečenie prístupu k informáciám a zabezpečenie bezbariérovej komunikácie. Hlavným zámerom je znižovanie komunikačnej a informačnej bariéry“ pre tieto osoby (www.effeta.sk, 2012).

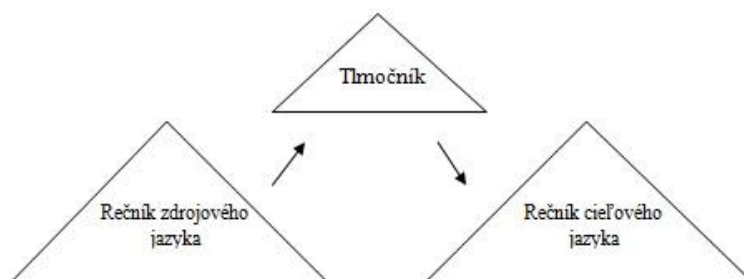
Podľa Langra (2013) sa pojmom tlmočenie označuje ústny prevod oznamu z jedného jazyka do druhého, pri prejave alebo rozhovore. V prípade písomného oznamu hovoríme o preklade. U znakových národných jazykov¹⁴ potom používame pojem tlmočenie, či translácia. Transliterácia je podľa tohto autora prevod informácií z alebo do konkrétneho znakovaného jazyka, pretože tu dochádza k manuálnemu zakódovaniu

¹³ počas práce môže tlmočníka čokoľvek prekvapiť, no nesmie to na sebe nechať poznať

¹⁴ ktoré sú považované za plnohodnotné jazyky

resp. dekódovaniu, nie k prevodu informácií do iného jazyka. Kosinová (2008) tvrdí, že tlmočník by mal v role transliterátora pre osobu, ktorá potrebuje odzerať, artikulovať čisto a dodržiavať poradie slov vo vete (neprechádzať do českého znakového jazyka, slovenskej posunkovej reči). Tlmočník sa stáva transliterátorom len v prípade, že je o to výslovne požiadany alebo pokiaľ si ho klient na transliteráciu priamo objedná.

V procese tlmočenia hovoríme o komunikačnom trojuholníku, ktorý zahŕňa základné zložky tlmočenia. Týmto zložkami sú rečník zdrojového jazyka produkujúci informácie, ktoré oznamuje rečníkovi cieľového jazyka. Tieto informácie je však potrebné „upraviť“ do zrozumiteľnej formy. To má za úlohu tlmočník.

Obr.č. 1: Komunikačný trojuholník v procese tlmočenia (Langer, 2013, s. 84)

Fázy procesu tlmočenia z pohľadu tlmočníka:

- recepcia- u hovoreného jazyka ide o prijímanie informácií auditívnou formou, u znakového jazyka je prijímanie informácií vizuálne. Táto fáza zahŕňa taktiež analýzu prijatých informácií.
- translácia- prebieha spracovaním a uložením informácií do krátkodobej pamäte a ich prevod do cieľového jazyka.
- reprodukcia- podanie informácií v cieľovom jazyku. (Langer, 2013)

2.3 Druhy tlmočenia

Podľa časovej súslednosti fázy, v ktorej prebieha rozlišujeme tlmočenie:

- simultánne- tlmočník prekladá prejav do cieľového jazyka okamžite a súčasne s pôvodným prejavom, pričom tu všetky tri fázy tlmočenia prebiehajú s minimálnym oneskorením. Vyžaduje od tlmočníka zvýšenú

náročnosť v oblasti výkonu avšak toto tlmočenie má veľkú výhodu v minimálnom oneskorení prekladu. Nepočujúca osoba je vždy informovaná v rovnakej chvíli ako ostatní účastníci komunikácie;

- konzekutívne- tu sa tlmočník s rečníkom pravidelne strieda a prejav je tlmočený následne po ústnom zodpovedaní. Výhodou je časový priestor pre tlmočníka na prípravu translácie, za nevýhody možno považovať dôležitosť pamätania si zodpovedaných pasáží a časovú náročnosť tlmočenia;
- z listu- v tomto prípade tlmočník transformuje informácie plynulo a prirodzene z vytlačeného materiálu do cieľového jazyka (znakového jazyka), pričom zachováva zrakový kontakt s príjemcom. Je časovo úsporné, no očakáva sa tu zvýšená pozornosť tlmočníka dvomi smermi (Langer, 2013).

„Simultánne tlmočenie je jedným z najnáročnejších psychických procesov“ tvrdí Dingová (2008, s.33). Simultánna komunikácia je komunikačný prístup, ktorý je založený na spoluúčasti dvoch samostatne nezávislých jazykov¹⁵ (Borovský, 2012). Tlmočenie a hovorenie rečníka sa odohráva v rovnakom momente.¹⁶ Rečník pritom prednáša svoj prejav v celku a nečaká na preklad tlmočníka. Simultánny preklad je najčastejšie vyskytujúci sa druh tlmočenia, objavujúci sa najmä v oblasti tlmočenia znakových jazykov. Tie sa produkujú vizuálne - motoricky, čím sa vzájomne pri produkovaní nenarúšajú a nevyžadujú ani žiadne špeciálne technické zariadenia (Pešková, 2008). Posunková reč v takejto komunikácii vystupuje samostatne, ale časť jej jazykovej organizácie sa podriadiť pravidlám príslušného jazyka hovoriacich. Je preto bohatšia na slovné druhy, predložky, zámená, slovesá a pod. (Borovský, 2012).

Konzekutívnym tlmočením označujeme proces, v ktorom sú tlmočené určité ohraničené celky prejavu rečníka. Podľa svojich schopností a charaktere situácie si v tomto prípade môže tlmočník zvoliť tlmočenie po niekoľkých vetách, alebo preloží niekoľkominútový prejav atď. Vo výklade rečníka sú potrebné pauzy, počas ktorých tlmočník prekladá hovorené pasáže (Pešková, 2008). Tlmočník sa precvičovaním konzekutívneho tlmočenia, zlepšuje zároveň aj v simultánnom tlmočení. V niektorých situáciách je ale lepšie zvoliť konzekutívne tlmočenie ako simultánne (Kosinová, 2008).

¹⁵ na Slovensku hovoríme o posunkovej slovenčine

¹⁶ s oneskorením len niekoľko málo sekúnd

Pešková (2008) dopĺňa, že každý z týchto druhov tlmočenia je inak náročný a má iné výhody a nevýhody.

Pokiaľ je tlmočník schopný tlmočiť s premysleným použitím jazyka, rozvíja si aj vlastné psychické schopnosti, a teda aj kvetnatosť slovnej zásoby. Ochota venovať sa jazyku a jazykovým cvičeniam pomáha udržiavať mozgové bunky stále aktívne. Precvičovanie slovnej zásoby je možné napr. prostredníctvom nasledujúcich cvičení: vytváranie slov od rôznych slabík, rozličné slovné hry a prešmyčky, synonymické rady, vysvetlenie úsloví, či cudzích slov, dopĺňanie prívlastkov, atď. Akékoľvek špecifické tlmočenie si vyžaduje najmä vhodnú slovnú zásobu a precíznu prípravu tlmočníka (Dingová, 2008).

2.4 Ďalšie klasifikácie tlmočnických situácií

Podľa počtu zúčastnených osôb uvádza Langer (2013) tlmočenie:

- individuálne- pre jedného klienta, napr. u lekára;
- skupinové- pre viac klientov, napr. na besede;
- komunitné- tlmočenie pre špecifickú jazykovú a kultúrnu menšinu, či skupinu na základe potrieb tejto skupiny .

Podľa osobnosti klienta je tlmočenie určené pre:

- dospelých užívateľov znakového jazyka;
- pre deti;
- pre osoby so špecifickými jazykovými potrebami;
- pre hluchoslepých. (Langer, 2013)

Podľa tlmočenej situácie:

- umelecké tlmočenie, ktoré sa ďalej delí na:
 - divadelné tlmočenie (statické, zónové, tieňové, experimentálne, balkónové);
 - tlmočenie hudby a spevu;
- tlmočenie vo vzdelávaní (v primárnom, sekundárnom a terciálnom školstve);
- tlmočenie u lekára;
- tlmočenie na úradoch;

- súdne tlmočenie a tlmočenie na polícii;
- tlmočenie v zamestnaní;
- tlmočenie pre audiovizuálne médiá. (Langer, 2013)

Dobrý tlmočník by sa nemal orientovať len na tlmočenie jednej oblasti. Čím viac tlmočnických situácií tlmočník ovláda, tým viac prínosný je pre svojho klienta. Na druhej strane Kosinová (2008) pripomína, že nikto nie je dokonalý a to platí aj u tlmočníkov. Žiadny tlmočník nie je univerzálny a niektoré oblasti tlmočenia mu sedia viac, iné zas menej. Každý by mal vykonávať prácu v tej oblasti, ktorá mu vyhovuje najviac. Situácií vhodných na tlmočenie nájdeme množstvo, a preto si v nasledujúcom texte niektoré z nich priblížime podrobnejšie.

Tlmočenie v súdnom konaní

V rámci svojej odbornej činnosti môže tlmočník vykonávať tlmočnickú činnosť aj v oblasti justície. Tlmočenie v oblasti práva je pre tlmočníka jedným z najnáročnejších prípadov z dôvodu vysokých nárokov kladených na kvalitu jeho prekladu (od nepočujúceho k počujúcemu i opačne) aj pohotovosť v procese. „Všetky právne predpisy týkajúce sa tlmočníkov na súde sa v plnom rozsahu vzťahujú i na tlmočníkov znakového jazyka.“ (Červinková Houšková, 2008, s. 13). Tlmočník nesmie rečníkov prejav tlmočiť krivo (trestní zákon ČR § 175 a), v opačnom prípade mu hrozí trest odňatia slobody alebo peňažný trest. Mal by preto objektívne zhodnotiť, či sú jeho schopnosti a znalosti tlmočenia dostačujúce na výkon práce v tejto oblasti. Taktiež nepočujúci klient má právo prideleného tlmočníka odmietnuť.

Na súdnych procesoch tlmočia zväčša tzv. súdni tlmočníci vedení v zozname súdnych znalcov a tlmočníkov. Do tohto zoznamu sa dostanú len tlmočníci, ktorí splnili dané podmienky¹⁷. Podľa §28 Trestného poriadku SR (www.minv.sk, 2005) môžu príslušné orgány za účelom objektívneho tlmočenia informácie pribrať do pojednávania s nepočujúcim klientom tlmočníka posunkovej reči. Tlmočník sa spravidla vyberie zo zoznamu súdnych tlmočníkov. Tlmočníka mimo zoznamu súdnych tlmočníkov určí

¹⁷ Pre výkon tohto povolania sa odporúča podľa zákona č. 382/2004 Z.z. (§ 30) certifikát, resp. preukaz tlmočníka. Ten je však nutný len pri výkone práci v oblasti súdneho tlmočenia (www.zakonypreludi.sk, 2015).

orgán činný v trestnom konaní len v prípade ak si obvinený zvolí na tlmočenie jazyk, pre ktorý v zozname tlmočníkov nie je zapísaný žiadny tlmočník alebo je zapísaný tlmočník na tomto zozname nedosiahnuteľný. Tlmočenie takýchto situácií je však veľmi ojedinelé a z hľadiska tlmočenia aj veľmi komplikované. Hlavnou úlohou tlmočníka je tlmočiť informácie od klienta v zmysle ustanovení trestného poriadku, bez akýchkoľvek vplyvov a nestranne (Náter in Košútová, Tarcsiová, 2002). Nepočujúci klient často nepozná svoje práva, nevie, že na súdnom konaní môže mať vlastného tlmočníka a súd je povinný tohto tlmočníka prijať ako kompetentného pre danú situáciu i keď nie je zapísaný v registri súdnych tlmočníkov. Povinnosťou každého tlmočníka pred tlmočením súdneho konania je podpísanie sľubu tlmočníka rovnako ako aj každý iný tlmočník. Prítomnosť vlastného tlmočníka na pojednávaní znamená pre klienta omnoho menej stresu, nervového vypätia, či obáv z neporozumenia (Dingová, 2006).

Trestný zákon (predpis č. 300/2005 Z.z.) v §347 oznamuje, že kto ako tlmočník „pri podávaní znaleckého posudku alebo vykonávaní tlmočnickeho alebo prekladateľského úkonu na podklade zmluvy inému spôsobí malú škodu tým, že uvedie nepravdu o okolnosti, ktorá má podstatný význam pre osobu, ktorej sa znalecký posudok alebo tlmočnický alebo prekladateľský úkon týka, alebo má podstatný význam pre rozhodnutie, ktorého je znalecký posudok alebo tlmočnický alebo prekladateľský úkon podkladom, alebo ak takú okolnosť zamlčí, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov“.

Výkon práce v oblasti súdnictva je značne závažná činnosť, a preto je tlmočníkovi doporučené uzavrieť poisťku na zodpovednosť z výkonu činnosti tlmočníka. Mal by tiež poznať Etický kódex súdneho tlmočníka, ktorý platí pre tlmočníkov všetkých jazykov. Súčasťou tejto práce je o.i. rozsiahla administratíva v zmysle tlmočnickeho denníka a tlmočnickej doložky¹⁸. „Špecifickou tlmočnickou situáciou pri súde je tímové tlmočenie s nepočujúcim kolegom- tlmočníkom“ (Červinková Houšková, 2008 s. 14).

¹⁸ Tlmočník sa môže zúčastniť súdneho konania výnimočne aj ako tzv. tlmočník „ad hoc“. Stáva sa tak v prípade, kedy súd nemá v danom čase a jazyku k dispozícii tlmočníka súdneho. Po súhlase a zložení sľubu / prijatí ustanovení sa na neho vzťahujú všetky zodpovednosti, ktoré má súdny tlmočník

Tlmočenie pre deti

Tlmočenie pre deti sa odohráva najmä v školách pre nepočujúce deti, avšak využitie má i mimo školských zariadení. Najčastejšie sú v role tlmočníka medzi nepočujúcim dieťaťom a počujúcim okolím práve rodičia dieťaťa. Niekedy je však na sprostredkovanie komunikácie potrebné prizvať tlmočníka. Takáto situácia nastáva najmä v prípade psychiatrických či psychologických vyšetrení, na polícii, tlmočenie spoločenských a kultúrnych akcií pre deti a pod. Účastníkmi situácie budú mnohokrát i rodičia dieťaťa, preto musí byť tlmočník schopný zvoliť vhodný spôsob komunikácie ako s dieťaťom, tak aj s jeho rodičmi (Červinková Houšková, 2008).

Objednať tlmočníka pre dieťa môžu:

- rodičia;
- odborník, ktorý s dieťaťom pracuje;
- pracovník školského zariadenia, v ktorom sa tlmočenie odohráva;
- samotné dieťa (najčastejšie u detí v období dospievania, nie je k tomu potrebný žiadny súhlas rodičov, pričom ho v ČR zaisťuje a prepláca Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící) (Červinková Houšková, 2008).

Tlmočenie pre deti je náročné po jazykovej aj organizačnej stránke, pretože dieťa nie je na tlmočenie zvyknuté a nie je mu teda rola tlmočníka v komunikácii známa. Je vhodné vyhnúť sa používaniu prstovej abecedy, čo možno najviac prispôbiť dobu tlmočenia veku dieťaťa (Červinková Houšková, 2008).

Výpoveď dieťaťa v posunkovej reči obsahuje všetky špecifiká detskej reči (vrátane gramatických chýb šušľania, komolenia znakov atď.) preto je žiaduce aby mal tlmočník pred prijatím detského klienta s týmto typom tlmočenia skúsenosti. Je potrebné si uvedomiť, že neúspech komunikácie zasiahne dieťa veľmi výrazne aj v prípade v spolupráce s ďalším tlmočníkom. V prípade potreby tlmočenia počas súdneho konania, či vyšetrenia, tlmočenia u lekára, psychológa, či psychiatra, atď. je vhodné zvážiť prizvanie ďalšieho - nepočujúceho tlmočníka a dohodnúť sa na tímovom tlmočení. Ďalší tlmočník môže byť zárukou prevencie pred komunikačným kolapsom, prípadne nutnosti celého konanie odložiť, či presunúť. Taktiež môže je prítomnosť pozitívne vplyvať na ochotu dieťaťa spolupracovať. Je veľmi dôležité zohľadniť rozdielnosť prežívania dieťaťa a prispôbiť tlmočenie jeho životným skúsenostiam a jazykovým schopnostiam.

Pre väčšiu úspešnosť pri tlmočenej komunikácii by mal tlmočník:

- uvedomiť si vek dieťaťa a prispôbiť tomu svoje vyjadrovanie;
- prispôbiť sa výške dieťaťa tak, aby bolo sledovanie tlmočníka pre dieťa pohodlné;
- oboznámiť dieťa so svojou úlohou spôsobom primeraným veku dieťaťa;
- oboznámiť so svojou úlohou a kompetenciami aj rodičov (pokiaľ sú prítomní);
- voliť tempo výpovede primerané veku dieťaťa;
- vopred zistiť kontext ku ktorému sa výpoveď nepočujúceho dieťaťa bude viazať;
- priebežne kontrolovať porozumenie dieťaťa;
- pred začatím tlmočenia sa vždy zoznámiť a naviazať pozitívny kontakt s dieťaťom (Červinková Houšková, 2008).

Tlmočenie u lekára

Pre pacienta ale aj pre tlmočníka je tlmočenia u lekára veľmi citlivou záležitosťou, ktorá vyžaduje znalosť odbornej terminológie. Toto tlmočenie je podľa štatistík Centra zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící najčastejším typom komunitného tlmočenia, preto je vhodné mať vypracovaný strategický postup a vždy ho používať. Doba čakania v čakárni je vhodná k oboznámeniu tlmočníka s klientovým problémom, a taktiež klienta s tlmočením, ktoré bude prebiehať v ordinácii. Pokiaľ je to možné tlmočník by mal stáť (pípadne sedieť) vedľa lekára alebo si dohodnúť pozíciu vhodnú pre lekára aj nepočujúceho pacienta. Ak je klient podrobený vyšetreniu pri ktorom nedokáže s tlmočníkom udržiavať očný kontakt, je možné použiť konzekutívne tlmočenie (Červinková Houšková, 2008).

Samotná komunikácia medzi osobou so sluchovým postihnutím a zdravotníckym personálom zlyháva mnohokrát na maličkostiach. Ako príklad si môžeme uviesť lekára, ktorý neraz komunikuje s pacientom počas vypisovania lekárskej správy. Pacientovi s poruchou sluchu pritom chýba zrakový kontakt a prichádza o informácie. Aj z takýchto dôvodov je pri návšteve lekára potrebný tlmočník. K samostatnosti ľudí s poruchou sluchu na Slovensku by pomohlo, keby napr. bolo možné objednať sa na vyšetrenie cez

sms alebo mail. Takáto možnosť je žiaľ aj v dnešnej dobe akceptovaná len u niekoľko málo lekárov a väčšinou sa za túto službu pripláca.

Veľmi špecifickým typom tlmočenia je tlmočenie na psychiatrii, kde je vždy vhodné prizvať do komunikácie druhého - nepočujúceho tlmočníka, ktorý zohráva dôležitú úlohu v prípade ťažko zrozumiteľného prejavu pacienta. V posledných rokoch sú tlmočníci žiadaní aj u nepočujúcich klientiek počas pôrodu (Červinková - Houšková, 2008).

Umelecké tlmočenie

V Českej republike (ČR) sa v poslednej dobe čím ďalej, tým častejšie objavujú aj kultúrne udalosti, tlmočené do znakového jazyka nepočujúcich. V ČR boli napr. koncom minulého storočia populárne (tlmočené) inscenácie Petra Lébľa, po ktorého úmrtí nastala v tlmočení predstavení na niekoľko rokov pauza. Ako v rozhovore rádiovej relácie 'Slyšitelné ticho' (www.ruce.cz, 16.5.2007) poznamenal Petr Vysuček, tú prerušilo až predstavenie s názvom „Tracyho tygr“ v roku 2003, ktoré bolo ako prvé tlmočené tieňovým tlmočením. Na javisku boli teda s piatimi hercami piati tlmočníci. Nešlo tu len o tlmočenie jazyka, ale preklad maximálne rešpektoval i kultúru nepočujúcich a bol odvodený veľmi precízne (Dámcová, Vysuček, 2007).

Pojmom umelecké tlmočenie označujeme najmä divadelné tlmočenie a tlmočenie hudby a spevu¹⁹. Ani v jednej oblasti však nejde o tlmočenie, tvrdí Červinková Houšková (2008), pretože tlmočník spočiatku pretlmočí umelecké dielo a následne preklad prednesie v synchronizácii s interpretom hudby alebo hercom. Cieľom tohto tlmočenia je odovzdať obsah umeleckého diela a hlavne prenos jeho emocionálneho náboja, aby bol zážitok nepočujúceho diváka obdobný ako u počujúceho diváka. Často sa tu využíva tímové tlmočenie.

Umelecké tlmočenie nemá dlhú históriu, no v posledných rokoch sa výrazne rozmáha. Zatiaľ sa však ešte nedá hovoriť o systematickosti, či pravidelnosti umeleckých akcií tlmočených do posunkovej reči. V ČR však majú nepočujúci možnosť navštíviť tlmočený kultúrny program minimálne raz za mesiac. Ponuku tlmočených hudobných, divadelných a iných kultúrnych akcií majú nepočujúci pravidelne uverejňovanú v časopise pre nepočujúcich s názvom GONG. Množstvo informácií o udalostiach však majú v dnešnej dobe možnosť nepočujúci získať aj z internetu.

¹⁹ Zaradujeme sem napr. tlmočenie rôznych divadelných predstavení, koncertov hudobných skupín, tlmočenie vážnej hudby, symfonických skladieb, atď.

U divadelného tlmočenia rozoznávame podľa Červinkovej Houškovéj (2008) niekoľko základných typov tlmočenia. Ide o tlmočenie:

- statické- jeden alebo dvaja tlmočníci tu stoja (prípadne) sedia na scéne alebo v jej blízkosti a tlmočia všetky postavy;
- zónové- prebieha v podaní dvoch tlmočníkov umiestnených na scéne tak, aby mohol každý z nich tlmočiť divákovi jednej polovici hľadiska, pričom tlmočníci tvoria integrálnu súčasť scény;
- tieňové- každý herec tu má svojho tlmočníka, ktorý tvorí hercov tieň. Táto práca vyžaduje vysokú časovú náročnosť;
- experimentálne- zastrešuje viacero „novodobých“ typov tlmočenia.

Ak by nám hudbu tlmočilo viac tlmočníkov, prejavy by určite nevyzerali rovnako. Každý z tlmočníkov vloží do interpretácie kúsok seba. Nejde tu o preklad textov, tlmočenie hudby a umelecké tlmočenie celkovo, je skôr o parafrázovanie a umeleckom prežívaní daného diela a najmä sprostredkovaní týchto pocitov divákovi. Bez tlmočníka by sa pravdepodobne nepočujúci človek k hudbe nedostal, bol by ukrátený o tento zážitok.

Umiestnenie tlmočníka je dôležitou zložkou úspešného tlmočenia. Nevhodné je, aby bol tlmočník postavený pred orchester, či iné pohybujúce sa predmety a osoby, ktoré by mohli odvádzať pozornosť divákov, a taktiež zvyšuje nároky na odznenie aj príliš silné osvetlenie za tlmočníkom. Jeho umiestnenie je vhodnejšie vopred dobre premyslieť. Obzvlášť podstatná je v neposlednom rade mimika a posturika tlmočníka, čo dopomáha k lepšiemu pochopeniu deja nepočujúcim divákovi.

Pre dosiahnutie čo najväčšej úspešnosti tlmočníka pri umeleckom tlmočení je vhodné mať najmä v procese prípravy supervízora, najlepšie v podobe nepočujúceho konzultanta, ktorý hodnotí a opravuje preklad aj prednes (Červinková Houšková 2008). Nepočujúcim tlmočníkom zas pomáhajú počujúci supervízori napr. pri preklade textov v prípade tlmočenia hudobných piesní (Kalců in TKN, 2012) Pri tlmočení hudby je pre tlmočníka veľkou výhodou znalosť aspoň základov hudobnej náuky dodáva Červinková Houšková (2008).

Význam skupinového tlmočenia pri umeleckom tlmočení možno priradiť tomu, že žiadny počujúci tlmočník nemá znakový jazyk taký dokonalý ako rodený nepočujúci, ktorý má väčší talent pre umelecké vyjadrenie všeobecne. Tým dáva dielu väčšiu

umeleckú jazykovú hodnotu. Počujúci tlmočník dokáže zas lepšie vyjadriť melódiu, rytmus, gradáciu hudby a pod. Dvojica musí samozrejme tlmočiť v súlade. Na počiatkoch umeleckého tlmočenia boli predstavenia tlmočené len počujúcimi tlmočníkmi, ktorých štýl možno prirovnať skôr k prekladu textov. Postupne sa pridávali tlmočníci nedoslýchaví až sa medzi umeleckých tlmočníkov v dnešnej dobe zaraďujú aj nepočujúci tlmočníci (Basovníková in TKN, 2012).

Centrum kultúry nepočujúcich Myslím pripravilo na Slovensku projekt s názvom „Umelecké tlmočenie do hudby pre Nepočujúcich a pre verejnosť“. Projekt sa uskutočnil v mesiacoch Júl až September minulého roka a jeho cieľom bola príprava a realizácia piesní hudobných kapiel s využitím umeleckého tlmočenia v slovenskom posunkovom jazyku. Cieľovou skupinou boli teda používatelia slovenského posunkového jazyka. Keďže nepočujúci nemajú možnosť vnímať dialógy a hudbu sluchom, centrum Myslím chce aj takouto cestou vyškoliť tlmočníkov slovenského posunkového jazyka, aby boli schopní tlmočiť hudobné vystúpenia a aby pomohli Nepočujúcim v sprostredkovaní estetického a kultúrneho zážitku. Centrum tak nadviazalo spoluprácu s veľmi populárnou slovenskou hudobnou kapelou Polemic a spoločne sa v priebehu leta predstavili na koncertnom turné tejto kapely v Rohožníku, v Bratislave a v Šali. Touto cestou pomáhali k odbúraniu bariér a priniesli Nepočujúcim zážitky, ktoré by im bez umeleckého tlmočenia boli odopreté. V rámci koncertov hudobnej skupiny Polemic sa pri tlmočení jednotlivých skladieb striedalo niekoľko tlmočníkov (myslim.sk).

Obdobný projekt bol v ČR uskutočnený v spolupráci českej hudobnej skupiny Traband a Českej komory tlmočníkov znakového jazyka ešte v roku 2012. V rámci Festivalu dokumentárnych filmov o ľudských právach Jeden svet v Tišnově zradila kapela do repertoáru piesne zo svojho nového albumu „Neslýchané, neslyšené“. K tomuto hudobnému CD bolo vydané aj DVD, na ktorom je 12 klipov tlmočených do znakového jazyka (www.ruce.cz).

Aj toto je veľmi prínosný spôsob ako verejnosť upovedomiť o tom, že aj nepočujúci majú svoju kultúru a jazyk a ako možno medzi dvomi kultúrami odbúrať predsudky a bariéry. Vzájomné poznanie kultúr a jazykov vedie zaručene k väčšiemu porozumeniu. Ako sme si predstavili vyššie, prostredníctvom posunkovej reči nepočujúcich osôb, ktorá má rovnaké schopnosti ako reč hovorená, je taktiež možné predávať hudbu. Stretávanie ľudí rôznych kultúr a jazykov na jednej udalosti, kde spoločne prežijú príjemný zážitok je veľmi dôležité.

Balkónové tlmočenie

Tlmočenie s prívlastkom balkónové je špecifickou formou tlmočenia, pri ktorom jeden tlmočník tlmočí celé divadelné predstavenie mimo javiska- na balkóne. Často sú tam s ním usadení nepočujúci diváci. Balkónové tlmočenie je podľa názorov Červinkovej Houškovvej a Dingovej (www.cktjz.com) najmenej komfortný typ tlmočenia pre nepočujúcich, ak je vôbec možné hovoriť o umeleckom tlmočení vzhľadom k častému neprofesionálnemu prístupu k prekladu a spracovaniu.

Tlmočenie spoločenských akcií

Medzi spoločenské akcie kde je potrebný tlmočník patria festivaly, plesy, verejné vzdelávacie akcie, konferencie, či prehliadky. Najčastejšie ide o akcie, kde nepočujúci vystupuje pred počujúcimi, prípadne naopak. Tieto akcie sú veľmi dôležité pre komunitu nepočujúcich, tvrdí Červinková Houšková (2008). Úlohou tlmočníka nie je len prekladať, ale aj reprezentovať znakový jazyk a kultúru nepočujúcich, ktorým môže veľmi významne ovplyvniť pohľad počujúcich ľudí na túto oblasť. Prezentuje ho nie len svojimi schopnosťami ale aj vzhľadom, preto je nutné vždy zvoliť správny odev. Na každú u týchto akcií je nutné vhodne sa pripraviť v dostatočnom predstihu, napr. aj tak, že sa tlmočník vopred stretne s účastníkmi akcie a prejde s nimi jednotlivé témy, či body, ktoré sa budú na podujatí preberať.

Konferencie môžu byť veľmi odborne zamerané preto je nevyhnutná adekvátna jazyková vybavenosť tlmočníka. Na medzinárodných akciách sa často využíva tímové tlmočenie, kde spolupracuje s nepočujúcim tlmočníkom aj tlmočník cudzieho hovoreného jazyka. V prípade využitia tímového tlmočenia je ideálne, ak sa tlmočníci vopred stretnú a dohodnú na spolupráci. Tlmočníkov znakového jazyka, ktorí dokážu priamo tlmočiť z anglického jazyka do znakového jazyka je v Českej (ale aj v Slovenskej republike) ešte stále nedostatok. Na väčšine akcií musí tlmočník pracovať s mikrofónom (prípadne s head - setom), čo sa musí vopred naučiť (Červinková Houšková (2008).

Tlmočenie v škole

Často sa v praxi vyskytuje prípad, kedy nepočujúce deti, ktoré nastupujú na povinnú školskú dochádzku nemajú dostatočné znalosti posunkovej reči, čo sťažuje komunikáciu s nimi. Všetko sa potom komplikuje o to viac, ak učiteľ vyučujúci na škole pre nepočujúcich nemá vyhovujúce kompetencie v príslušnej posunkovej reči (resp. znakovom jazyku). Učitelia môžu túto komunikačnú bariéru zas vidieť z iného uhla, pretože pokiaľ dieťa s ťažkým sluchovým postihnutím nedokáže prijímať informácie sluchom a nie je dostatočne zručné vo vnímaní týchto informácií vizuálnou formou, nedokáže potom vhodne odpovedať a reagovať a ani daný podnet správne pochopiť a vyhodnotiť. To je jedným z najväčších aktuálnych problémov pri vyučovaní nepočujúcich. Ak by boli v tejto oblasti učitelia zručnejší, lepšie by dokázali porozumieť kultúre nepočujúcich a mali by lepší jazykový cit, čo by prispelo ku kvalitnejšej komunikácii.

Skúsenosti s tlmočením v škole má väčšina tlmočníkov, pretože vo väčšine prípadov boli aspoň nejakú dobu zamestnancami určitého typu školy. Tlmočiť môžu ako v školách pre sluchovo postihnuté deti, tak v školách, kam boli nepočujúci integrovaní, či už ide o základné, stredné, alebo vysoké školy. V každom školskom zariadení sa spôsob ich práce odlišuje. Čo sa týka materských škôl v ČR, tam zatiaľ využitie tlmočníka znakového jazyka nie je veľmi rozvinuté (Červinková Houšková, 2008). Podľa vzdelávacieho programu pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím na Slovensku pri integrácii dieťaťa so sluchovým postihnutím do materskej školy bežného typu vykonávajú výchovno-vzdelávaciu činnosť špeciálny pedagóg a asistent učiteľa. Podľa potreby môžu byť prítomní aj ďalší odborníci a tlmočník posunkovej reči (www.statpedu.sk, 2009). Český Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovníkoch v § 22 odst. 4, ktorý sa zaoberá ustanoveniami k získavaniu odbornej kvalifikácie oznamuje, že: *„predpokladom odbornej kvalifikácie učiteľov vykonávajúcich priamu pedagogickú činnosť s deťmi, žiakmi a študentmi, ktorí nemôžu vnímať reč sluchom, je tiež dokázaná znalosť českej znakového jazyka, prípadne ďalších komunikačných systémov nepočujúcich a hluchoslepých osôb“*.

Podľa Baláža (in Košútová, Taresiová, 2002) patrí medzi najdôležitejšie obdobia vývinu sluchovo postihnutého dieťaťa práve raný a predškolský vek. Raná starostlivosť o deti s poruchami sluchu sa síce presadzuje už od 60. rokov minulého storočia, no napriek tomu nie je raritou ak na základnú školu nastúpi dieťa bez predošlej

špeciálnopedagogickej starostlivosti. Tá sa zameriava najmä na rozvoj komunikačných schopností a zručností dieťaťa a osvojovanie návykov primerane jeho veku.

V rámci vzdelávania sluchovo postihnutých na Slovensku, sa najviac diskutuje o dvoch základných smerovaniach, ktorými sú auditívno-verbálna metóda a bilingválna metóda (Leonhardt, 2001). Treba však doplniť, že v školskej praxi je využívaných metód viac. Baláž (in Košútová, Tarcsiová, 2002) zhodnocuje, že najrozšírenejšia je metóda totálnej komunikácie spolu s využívaním všetkých dostupných komunikačných prostriedkov. Školy sa snažia o špecifikáciu bilingválnej a auditívno-verbálnej metódy, pričom hľadajú spôsoby sprostredkovania reči inak ako sluchovou cestou.

Borovský tvrdí o niekoľko rokov neskôr (2012), že na slovenských školách pre sluchovo postihnutých je uprednostňovaný orálny prístup s využívaním daktylu a posunkov. Neberie sa pri tom do úvahy skutočnosť, že nepočujúce dieťa, ktoré nastupuje do školy, nemá ešte orálnu reč vybudovanú na dostatočnej úrovni, hoci práve prostredníctvom nej ho začína škola už od prípravného ročníka vzdelávať. Je to nelogický a paradoxný jav spojený s negatívnymi následkami na vzdelanie.

Druhým problémom v oblasti školstva je redukovanie učiva na vyučovaní pre nepočujúcich. Deti so sluchovým postihnutím mávajú často zredukované učivo, hoci je zákonom dané, že RVP²⁰ má byť rovnaký pre deti nepočujúce ako aj pre deti počujúce. Učebníc je celkovo nedostatok a majú často obmedzený obsah.

V špeciálnych školách na Slovensku sa pre osoby so sluchovým postihnutím využívajú hlavne polysenzorické metódy práce uskutočňované formou manuálnej komunikácie. Tú možno realizovať:

- s použitím posunkov (totálna komunikácia, simultánna komunikácia a bilingválny prístup);
- bez použitia posunkov (orálna metóda, Rochesterská metóda, cued speech) (Baláž in Košútová, Tarcsiová, 2002).

Z týchto foriem je najčastejšie využívaná orálna metóda a prvky totálnej komunikácie. Pri voľbe monosenzorických metód sa uplatňujú prvky auditívno-verbálneho prístupu.

²⁰ rámcový vzdelávací plán

Významovým doplnkom verbálnej komunikácie je neverbálna komunikácia. Hlavným rozdielom je mnohovýznamovosť neverbálnych komunikačných signálov a verbálnych slovných spojení. Každý neverbálny signál má určitý svoj všeobecný význam, ktorý bez kontextovej súvislosti väčšinou nie je možné jednoznačne pretransformovať do slov alebo ich úplne presne interpretovať (Langer in Vybíral, 2013).

Môžeme sa domnievať, že pokiaľ by na školách pre sluchovo postihnutých učili nepočujúci učitelia, pravdepodobne by sa to odzrkadlilo aj na výsledkoch detí, žiakov a študentov. Deti by sa učili rýchlejšie a vedeli by aj väčšie množstvo učiva. Porozumieť počujúcemu učiteľovi, ktorý síce pri vyučovaní používa posunkovú reč (resp. znakový jazyk), avšak pochádza z inej kultúry a má inú mentalitu, môže byť pre dieťa náročnejšie a vyčerpávajúcejšie ako u nepočujúceho učiteľa, ktorý vyrastal v rovnakom prostredí ako jeho žiaci, či študenti. Na vyučovaní s počujúcim vyučujúcim môže často dochádzať k nedorozumeniam. Situácia v ČR sa v tomto smere postupne zlepšuje a ako tvrdí Červinková Houšková (2008), na školách pre sluchovo postihnutých v ČR sa stáva tlmočník (s výnimkou orálnych škôl) viac, či menej samozrejmosťou. Táto autorka ďalej dodáva, že v posledných rokoch sa i zo strany skôr rozmáha tendencia prijímať do zamestnania aj nepočujúcich učiteľov, ktorí nemusia v komunikácii so svojimi žiakmi prekonávať žiadne prekážky. Najmä na základných školách sa však udržiava myšlienka, že počujúci učiteľ by mal byť profesijne a jazykovo schopný komunikovať s deťmi²¹, preto sa tam tlmočník počas vyučovania takmer nevyskytuje.

Aktuálna situácia vo vzdelávaní nepočujúcich na Slovensku charakterizuje nejednotnosť výchovnovzdelávacích systémov. V školách sa využíva daktylný systém (prstová abeceda), orálna reč, posunková reč, pomocné artikulačné znaky a písmo spolu s využívaním existujúcich zvyškov sluchu, prípadne kombinácia týchto prístupov. Pre sluchovo postihnuté deti, študentov a žiakov sa na Slovenských školách pre sluchovo postihnutých jednotný systém nepoužíva, no Borovský (2012) sa nazdáva, že prevláda simultánna komunikácia vo forme posunkovej slovenčiny.

V prípade, že sa tlmočník na vyučovaní v triede nachádza (tlmočí), veľmi dôležité je jeho umiestnenie. Ideálne by bolo, pokiaľ by stál pred všetkými žiakmi, najlepšie v blízkosti učiteľa. Niekedy môže učiteľ namietat, že mu tlmočník bráni, alebo ho obmedzuje vo vyučovaní, no určite nie je vhodné, aby tlmočník stál, či sedel medzi

²¹ v posunkovej reči

žiakmi. Nepočujúci majú právo dostávať informácie v rovnakom čase a v plnej miere tak, ako aj počujúci a takéto umiestnenie tlmočníka by im to neumožňovalo.

Využitie tlmočníka v oblasti školstva je skutočne rozsiahle. Červinková Houšková (2008) vymenúva niekoľko z odvetví jeho využitia- tlmočník znakového jazyka v škole nachádza svoje využitie okrem vyučovania aj pri tlmočení kontaktu s rodičmi, na poradách, pre žiakov v rámci rôznych prednášok a besied s mimoškolskými prednášajúcimi, na kurzoch ďalšieho vzdelávania pre učiteľov, na školských večierkoch a oslavách, pri komunikácii žiaka s riaditeľom, v prípade potreby i pri komunikácii s orgánmi štátnej správy alebo s psychológom a pod. Taktiež je jeho prítomnosť vhodná na školských výletoch a exkurziách, kde prednášajúci zväčša nepoznajú znakový jazyk. V neposlednom rade môže byť školský tlmočník prítomný so žiakmi, či študentmi pri návšteve lekára. Ako však autorka poznamenala, na základných školách pre osoby so sluchovým postihnutím v ČR sa spomínané situácie riešia zväčša prizvaním (v oblasti znakového jazyka) erudovanejšieho učiteľa.

Prítomnosť tlmočníka na vyučovaní je obvyklejšia v rámci stredných škôl, čo je výhodou pre školy, ktoré spájajú viac vzdelávacích stupňov. Využitie tlmočníka znakovej reči je teda pochopiteľne veľmi rozsiahle. Tlmočník sa dostáva do rozličných situácií, v ktorých musí byť schopný orientácie. Pomerne zložitou situáciou je ale prípad, kedy je tlmočník zároveň i učiteľom. Problémy nastávajú napr. prenášaním informácií z tlmočenia do vyučovania, ovplyvňovaním názorov študentov, tendenciou ovplyvňovať vyučujúceho pri hodnotení študenta, ktorého tlmočník vzdeláva, snahou zefektívniť vyučovanie kolegov, ktoré tlmočník prekladá atď. (Červinková Houšková, 2008).

Tlmočenie vo vyučovaní je špecifickým typom tlmočenia ako k partnerom komunikácie, tak k obsahu tlmočenia, ktoré zahŕňa rôzne predmety a teda aj široké spektrum odborných výrazov. Pre úspešnosť tlmočníka je dôležitá spolupráca s učiteľom, ktorý pripravuje podklady pre tlmočenie, a zároveň je konzultantom tlmočníka. V prípade žiaka integrovaného do základnej školy pre počujúcich je tlmočník v prvom rade v roli osobného asistenta, ktorý môže plniť rolu tlmočníka. Tlmočenie prebieha na vyučovaní, aj v rámci školských akcií.²² U študentov integrovaných na bežných stredných a vysokých školách je situácia odlišná. Tlmočník je tu už výhradne v roli tlmočníka, (nie asistenta) pričom dôležitá je jeho spolupráca s pedagógom. Spoločne konzultujú obsah učiva a štruktúru vyučovania vzhľadom k práci tlmočníka. Táto oblasť

²² v závislosti od prítomnosti integrovaného žiaka

býva problémom na vysokých školách kde vyučujúci prednáša pomerne rýchlym tempom aj 90 a viac minút bez prestávky, čo je pre tlmočníka dosť náročná práca. Samozrejme náročné je aj pozorovanie tlmočníka niekoľko hodín za sebou pre nepočujúceho študenta. Ak dokáže vyučujúci zostaviť svoju hodinu tak, aby tlmočenie nemuselo prebiehať po celú dobu, pomáha tým nie len tlmočníkovi ale aj nepočujúcemu študentovi.

Tlmočenie v tíme

V posledných rokoch sa tlmočenie v tíme využíva viac ako v minulosti. Tento spôsob tlmočenia sme spomínali už pri oblasti umeleckého tlmočenia, kde mnohokrát jeden tlmočník na preklad nestačí. „Výhody tímového tlmočenia sú nesporné, a tak sa začína presadzovať v mnohých oblastiach.“ (Červinková Houšková, 2008, s. 51) Prináša so sebou hlavne kvalitnejšie tlmočenie pre všetkých zúčastnených- tlmočníci pracujú bez zbytočného stresu a vyčerpania, čo znamená pre klientov lepšie porozumenie tlmočených informácií. Kosinová (2008) hodnotí, že tlmočníkom, ktorí tlmočia spoločne v tíme sa musí spolupracovať príjemne. Občas je vhodné zameniť kolegu v tíme, čo prospieva k vzájomnému predávaniu skúseností tlmočníkov. Učia sa novým možnostiam a schopnostiam v tlmočení. Vhodné je dohodnúť sa na systéme tlmočenia ešte pred začiatkom procesu. Tlmočenie v tíme nie je len o upozorňovaní na chyby. Je to aj o pochvale kolegov, podržaní pohára s vodou, či pomoci pri výbere vhodných jazykových prostriedkov a v neposlednom rade o poskytnutí veľkej podpory.

S tímovým tlmočením sa v súčasnosti stretávame najmä pri tlmočení väčších vzdelávacích a spoločenských akcií, divadelných predstavení a pri tlmočení do medzinárodných znakov. Je možné ho využívať aj u začínajúcich tlmočníkoch, navrhuje Červinková Houšková (2008), ktorým je skúsenejší tlmočník oporou. Spolupracou sa tlmočníci môžu naučiť nové techniky v tlmočení a rozšíriť si svoje jazykové schopnosti. Je dôležité zdôrazňovať nutnosť tímovej spolupráce pri tlmočení pre deti a pre klientov so zníženou komunikačnou schopnosťou.

Podľa Červinkovej Houškovej (2008, s. 51) „rozlišujeme dva základné typy tímov:

- I. tím počujúcich tlmočníkov- využíva sa u časovo náročnejšieho tlmočenia, pri tlmočení veľkého množstva rečníkov a pod.;
- II. tím nepočujúcich tlmočníkov“.

Aby tlmočenie tímu počujúcich tlmočníkov prebiehalo správne, mal by tu fungovať proces:

- prvý tlmočník- „aktívny“- tlmočiaci;
- druhý tlmočník- „pasívny“- sleduje aktívneho tlmočníka, pripravuje sa na rolu aktívneho tlmočníka, kontroluje porozumenie publika, atď.;
- tretí tlmočník- „odpočívajúci“- relaxuje medzi tlmočeniami (Červinková Houšková, 2008)

V niektorých prípadoch samozrejme neplatí táto schéma a vyskytnú sa situácie, kedy sú aktívni všetci traja tlmočníci. Jednotlivé role sa v priebehu tlmočenia striedajú v pravidelnom dohodnutom intervale (20-30 min.). Pri dvojčlennom tlmočnickom tíme sa rola druhého, či tretieho tlmočníka mení a to sa odráža aj na psychickom a fyzickom stave tlmočníkov. Striedanie tlmočníkov narúša stereotyp pri tlmočení a pre klientov to môže byť príjemným spštením celého procesu. Využitie nepočujúceho tlmočníka sa často využíva pri tlmočení pre medzinárodné nepočujúce obecnstvo, u psychológa alebo u klientov so zníženou komunikačnou schopnosťou a v divadelnom tlmočení. Pre klienta je tímové tlmočenie omnoho komfortnejšie. Nepočujúceho tlmočníka prijíma ako spriaznenú osobu s ktorou je ochotný viac komunikovať. I keď by takýto systém v tlmočení bol vhodným a mohol by existovať aj v našich podmienkach, v praxi nachádza uplatnenie len veľmi ojedinele (Červinková Houšková, 2008).

Tlmočenie rodinných udalostí

Typickými rodinnými udalosťami, na ktoré je objednaný tlmočník sú svadba, krst dieťaťa, promócie, či iná veľká oslava, pohreb v rodine a pod. Tlmočník na takúto situáciu musí byť skutočne vhodný po profesijnej i osobnostnej stránke tvrdí Červinková Houšková (2008). Tlmočník si musí byť istý sebou samým, musí poznať svoje city a pocity a Kosinová (2008) odporúča kvôli zármutku radšej netlmočiť napr. na pohrebe svojho známeho. Zároveň však táto autorka píše, že úspešný tlmočník dokáže pred tlmočením opustiť svoje pocity. Každý tlmočník by mal byť schopný dobre zhodnotiť svoje schopnosti. Pri tlmočení v oblasti náboženstva je pre čo najlepšiu prípravu vhodné spolupracovať s predstavenými v kostole, synagóge, či iného chrámu.

Väčšinu týchto udalostí tvoria dve časti, ktoré Červinková Houšková (2008) vo svojej literatúre nazýva oficiálna a neoficiálna časť. Len málokedy býva tlmočník prítomný na oboch častiach. Keďže rodinné udalosti majú v druhej časti zväčša neformálnu povahu, tlmočník by si mal s klientom vopred dohodnúť dĺžku služby a vyhradiť si naň dostatok času. Takmer vždy je tlmočník prizvaný vopred- už pri ukončovaní príprav na udalosť a odchádza až v priebehu neoficiálnej časti, prípadne po ukončení celej udalosti. Pri oficiálnej časti, ktorá prebieha na úrade, ako napríklad v prípade svadby, je žiaduce vopred komunikovať s úradnou osobou. Výhodou je i prizvanie druhého tlmočníka a rozdelenie úloh, pričom jeden tlmočník tlmočí pre novomanželov a druhý pre svadobných hostí.

Úrad, kde bude udalosť prebiehať, môže od tlmočníka požadovať preukaz súdneho tlmočníka, na čo sa musí tlmočník vopred pripraviť, pretože niektoré úrady akceptujú len tlmočníka, ktorý figuruje na zozname súdnych znalcov a tlmočníkov. Zvolenú inštitúciu by mal na prítomnosť tlmočníka upozorniť samotný klient, ktorý si službu objednáva. Čo sa týka hudby, tá sa väčšinou na obradoch netlmočí z dôvodu odvracania pozornosti od dôležitej časti obradu, ktorú hudba sprevádza- napr. príchod alebo odchod novomanželov, novomanželský bozk, atď. Počas tlmočenej udalosti ale môže nastať situácia, kedy by hudba mohla byť tlmočená, musí sa na tom však dopredu tlmočník s klientom dohodnúť. Takým príkladom je napríklad pohreb, na ktorom pri zvukoch hudby neprebíha žiadne dianie, ktoré by pútalo pozornosť prítomných hostí. K tomu Červinková Houšková (2008, s. 59) dodáva, že „pri tlmočení hudby potom nepôjde priamo o umelecké tlmočenie, ale skôr o precítenú improvizáciu“.

Tlmočenie v bežných situáciách každodenného života

Na bežné situácie, s ktorými sa stretávajú nepočujúce osoby, sa nevzťahujú výnimočné jednotné pravidlá. Ide napr. o tlmočenie pri nakupovaní, dohadovanie služieb a bežné vybavovanie záležitostí v rámci styku s úradmi. Tlmočník nemá dostatok času a materiálov na prípravu. Typickými znakmi sú:

- pomerne krátka doba priameho tlmočenia- klient si objedná tlmočníka na vybavenie viacerých kratších stretnutí (v rámci možností) bezprostredne za sebou;

- neinformovanosť počujúcich o role tlmočníka- často je považovaný za počujúceho príbuzného, ošetrovateľa alebo poručníka nepočujúcej osoby (Červinková Houšková, 2008).

Pomerne často tu nastáva situácia, kedy osoba na „počujúcej strane“ oslovuje nepočujúceho v tretej osobe. Tento spôsob vyjadrovania je pre klienta nepríjemný a tlmočník by sa mu mal vyhnúť. Ďalšou častou chybou, ktorú by sa mal tlmočník čo najviac obmedziť je adresovanie informácií jeho osobe namiesto toho, aby ich smeroval na klienta. Práve nepočujúci klient prišiel so svojou požiadavkou. Tlmočník je len sprostredkovateľ, akýsi most skrz ktorý možno komunikovať svoje priania, návrhy, sťažnosti a tieto role nie je vhodné zamieňať v žiadnej oblasti tlmočenia. Podmienky pre komunikáciu nie sú vždy ideálne. Napríklad na pošte, úradoch, polícii, vo firmách sa vyskytujú rôzne priehradky alebo pulty, ktoré obmedzujú účastníkov komunikácie v priestore. Pri vybavovaní týchto záležitostí sa tlmočník často dostáva do kontaktu s rôznymi profesionálmi a nie je v jeho kompetencii poznať všetky odborné termíny. Keďže nemá možnosť na toto tlmočenie sa vopred pripraviť, stáva sa, že narazí pri prejave počujúceho odborníka na výraz, ktorému nerozumie. Tlmočník je zodpovedný za zrozumiteľný preklad a nestačí v takom prípade slovo len vyhláskovať v prstovej abecede. Je potrebné nechať si výraz od odborníka vysvetliť a následne ho pretlmočiť klientovi tak, aby mu porozumel. Pokiaľ je nepočujúci klient odborníkom v danej oblasti a pre termín pozná aj jeho znak, je naopak vhodné, aby sa tlmočník, tento výraz v znakovom jazyku doučil, odporúča Červinková Houšková (2008). Úlohou tlmočníka totiž nie je len prekladať verbálnu komunikáciu ale dôležitou súčasťou je aj tlmočenie pocitov klienta²³ a tlmočníka.

Pri vybavovaní jednej záležitosti môže klient zistiť, že potrebuje súrne vyriešiť ešte ďalšie doplnkové záležitosti v iných oddeleniach. Tlmočník si preto vždy musí vyhradiť na klienta viac času ako len na to, na čo bol priamo objednaný.

Tlmočenie pre klientov so špecifickými potrebami spôsobu tlmočenia

Tlmočník by si mal pred každým tlmočením zistiť, či ide o klienta so zníženou komunikačnou schopnosťou, o klienta s potrebou špecifického spôsobu tlmočenia,

²³ napríklad keď je klient nespokojný s prácou úradníka a od svojho názoru (odlišného od úradníkovho) nemieni ustúpiť

o nepočujúce deti o hluchoslepé osoby alebo nie. „Tlmočenie pre skupinu klientov so zníženou komunikačnou schopnosťou je veľmi náročné, vyžaduje značnú tlmočnicku skúsenosť a prax a v niektorých prípadoch je vhodné prizvať k spolupráci nepočujúceho tlmočníka“ Červinková Houšková (2008, s. 69).

O zdravotnom stave klienta môžu tlmočníkovi napovedať určité charakteristiky, ktoré Červinková Houšková (2008) označuje ako rizikové faktory. Patrí sem:

- pridružené zdravotné postihnutie, dočasný nepriaznivý zdravotný alebo psychický stav;
- nízka úroveň dosiahnutého vzdelania v jednojazyčnom orálnom systéme;
- vysoký vek;
- život v izolácii (napr. bývanie na dedine);
- kombinácia týchto faktorov.

Výhodou pre tlmočníka je znalosť klienta z predchádzajúcich stretnutí a vzájomná úspešná spolupráca, čo však ešte nemusí znamenať ďalšiu vydarenú kooperáciu. Najlepšie je poistiť sa prizvaním nepočujúceho tlmočníka a pracovať v tíme. Tlmočník sa tak vyhne stresovým situáciám, ktoré sa ľahko prenášajú na klienta (Červinková Houšková, 2008).

Ďalšou dôležitou úlohou tlmočníka je zvoliť vhodný spôsob a tempo prekladu. V niektorých prípadoch je lepšie použiť simultánne tlmočenie, v iných zas konzekutívne, ktoré sa používa najmä u klientov s potrebou vysokej miery prispôsobenia tlmočenia. Vhodné je používať čo najviac popis a dejovosť a často informácie opakovať a viac vysvetľovať. Tlmočník však musí mať na vedomí, že zvýšené nároky na jeho schopnosti pri tejto skupine ľudí nemusia ihneď znamenať aj zníženie intelektovej schopnosti klienta (Červinková Houšková, 2008).

Písomné tlmočenie

I písomné tlmočenie má svoje špecifiká. Platia tu všeobecné pravidlá pre tlmočenie a z hľadiska písanej formy komunikácie ide predovšetkým o presnosť a správnosť prekladu. Nejde však len o podanie obsahovo úplnej informácie, ale aj o jej poskytnutie v takej podobe, v akej ju príjemca očakáva a je mu zrozumiteľná. Text musí byť

formulovaný podľa všeobecne platných pravidiel a noriem. Najčastejšími písomnosťami, s ktorými sa tlmočníci vo svojej praxi stretávajú sú podania (žiadosti, sťažnosti, odvolania, objednávky, reklamácie a pod. pre rôzne firmy a úrady), písomnosti s právnou platnosťou (plná moc, splnomocnenia, poverenia), z oblasti pracovného pomeru (motivačný list, životopis, pracovná zmluva), inzerát, súkromné záležitosti (písomné ospravedlnenie, blahoželenie, poďakovanie, kondolencia) alebo aj e-mailová komunikácia. Tlmočník by mal veľmi dobre poznať pravidlá pri vytváraní rôzneho typu textu, mal by ovládať všetky jazykové a štylistické normy, vedieť určiť, ktoré zložky sú pre text určitého typu záväzné a pod. Pri tlmočení do písaného jazyka nevystupuje sám za seba, ale za svojho klienta a preto sa nesmie stať, že kvôli jeho neznalosti bude klient vnímaný negatívne alebo mu bude uškodené (Komorná, 2008).

2.5 Tlmočenie pre osoby s hluchoslepotou

U osôb s hluchoslepotou je začlenenie do spoločnosti omnoho náročnejšie pretože ide o duálne senzorické postihnutie, ktoré je jedným z najťažších postihnutí vôbec. Hluchoslepotu možno charakterizovať z dvoch hľadísk a to z hľadiska lekárskeho a z funkčného. Z lekárskeho hľadiska ide o narušenie sluchových a zrakových funkcií, ktoré sa snaží o vymedzenie strát, no funkčný pohľad pokladá hluchoslepotou za postihnutie obmedzujúce socializáciu jedinca a obmedzenie v komunikácii s okolím (Ludíková, 2005). Pri komunikácii sa vyžaduje veľmi špecifický prístup. Ako uvádza Langer (2013), český znakový jazyk je možné využívať pri komunikácii s osobami s hluchoslepotou v taktilnej forme, ktorá má základ vo vnímaní jeho výrazových prostriedkov prostredníctvom hmatu.

Začlenenie osôb s hluchoslepotou je zaisťované poskytovaním kvalitných tlmočnických služieb, ktoré sú súčasťou každodenného života klientov. Úloha tlmočníka je v podstate totožná s poslaním tlmočníka vo všeobecnosti²⁴ aj keď je samozrejme nutné zohľadniť určité špecifiká hluchoslepých klientov. „Skúsenejší tlmočník pracujúci s hluchoslepými osobami by mal byť dobre informovaný a zbehlý v problematike hluchoslepoty, aby dokázal citlivo reagovať na okolnosti a faktory, ktoré môžu tlmočnický proces významne ovplyvniť“ (Souralová, Horáková, 2008, s. 8).

²⁴ prenášanie informácií zo zdrojového do cieľového jazyka

Tlmočnicke služby pre osoby s hluchoslepotou sú v súčasnej dobe zaisťované v ČR zákonom č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách a v SR zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Tieto služby sú poskytované na základe písomnej zmluvy medzi hluchoslepým klientom a poskytovateľom služby.

Tlmočnicke služby pre osoby s hluchoslepotou sú využívané najmä na úradoch a pri návšteve lekára. Pri prenose informácií sa tu využívajú rôzne verbálne a neverbálne formy komunikácie²⁵, ktoré musí tlmočník dokonalo ovládať. Tlmočnicke služby poskytujú napríklad všetci pracovníci o. s. LORM, pričom tieto služby sú poskytované zdarma.

Na rozdiel od zahraničia, v ČR rola tlmočníka hluchoslepej osoby zahŕňa aj iné služby, ktoré priamo s tlmočnickým procesom nesúvisia. Ide napríklad o asistenciu, sprevádzanie, pomoc pri orientácii v priestore a pod. Služby sú poskytované predovšetkým pracovníkmi organizácií, ktorých sú osoby s hluchoslepotou klientmi. Pokiaľ osobu s hluchoslepotou sprevádza len jeden človek, očakáva sa, že tlmočník zaujme aj rolu sprievodcu či asistenta. V súčasnosti, najmä vďaka prijatiu zákona o sociálnych službách č. 108/2006 Sb., rastie snaha o profesionalizáciu tlmočnických služieb a postavení tlmočníka a asistenta pre hluchonemé osoby podľa presného vymedzenia (Souralová, Horáková, 2008).

Tlmočník klientovi sprostredkováva okrem informácií od komunikačného partnera aj informácie, ktoré dopĺňajú kontext danej situácie²⁶. Tlmočnický proces by mal pri interpretácii pre osobu s hluchoslepotou zahŕňať nasledovné prvky:

- špecifické zázemie- zohľadňujúce vnímanie klienta, napr. kontrastné oblečenie tlmočníka s farbou jeho pokožky, vysoký golier, nemal by mať na sebe šperky;
- usadenie klienta a tlmočníka- brať na ohľad umiestnenie okien a dverí, farbu stien v miestnosti, a pod.;
- vhodná vzdialenosť pre tlmočenie;
- priestor pripravený na prípadné tímové tlmočenie;

²⁵ reč tela, pri dostatočnej kompenzácií slúchadlami- orálna reč, písmo, odzveranie, prstové abecedy- do dlane, posunková reč, modifikovaný znakový jazyk, taktilná forma znakového jazyka, Braillovo bodové písmo, Braillovo písmo do prstov, taktilná prstová abeceda, daktylografia, Lormova abeceda, Tadoma,...

²⁶ najmä akustické a vizuálne podnety, ktoré prospievajú k vytvoreniu dostatočnej predstavy o prostredí, kde sa celá situácia odohráva

- na konferenciách a prednáškach si vopred ujasniť kto je rečník, prípadne kde a aké technické zariadenie sa tam nachádza a podľa toho zvoliť vhodné umiestnenie pre klienta;
- informovať klienta o reakciách, gestách, emočnom stave zúčastnených osôb a rečníka;
- informovať hluchoslepého klienta o príchode a odchode ďalších prítomných osôb (Souralová, Horáková, 2008).

Interpretácia prebieha systémom „ruka v ruke“, teda ruka/ruky osoby, ktorá informácie prijíma je položená na ruke/rukách osoby, ktorá posunkuje. V komunikácii sa tieto pozície rúk striedajú.

Komunikácia s osobami s hluchoslepotou sa odohráva v dvoch základných pozíciách:

- frontálna- komunikační partneri stoja oproti sebe alebo sú k sebe naklonení nad povrchom stola;
- lineárna/ paralelná- komunikační partneri stoja vedľa seba (Souralová, Horáková, 2008).

Komplikácie môžu pri tlmočení vo frontálnej pozícii nastať napríklad pri nevhodnej vzdialenosti komunikačných partnerov. V prípade druhej pozície je komunikácia prenášaných informácií náročnejšia z dôvodu zložitejšej identifikácie daných znakov, pretože osoba s hluchoslepotou je len jednou rukou v kontakte s tlmočníkom, ktorý posunkuje svojou dominantnou rukou.

Tlmočenie pre osoby s hluchoslepotou v ČR zabezpečujú najmä organizácie pre hluchoslepých napr. LORM- Společnost pro hluchoslepé a VIA- Sdružení hluchoslepých, ale aj Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící v Prahe.

2.6 Pravidlá tlmočenia

„Špecifické podmienky komunikácie osôb so sluchovým postihnutím vyžadujú pre jej priebeh i špecifické podmienky okolitého prostredia“ (Langer, 2013 s. 14). Tieto

podmienky možno uplatňovať aj pri využívaní tlmočnických služieb. Rozlišujeme vonkajšie, tie ktoré závisia od úpravy prostredia a komunikačnej situácie a vnútorné podmienky. Medzi dôležité faktory ovplyvňujúce kvalitu a efektivitu komunikácie patria osvetlenie (jeho miera a charakter) a vzdialenosť komunikujúcich osôb (dodržanie optimálnej konverzačnej vzdialenosti). Osoba so sluchovým postihnutím má právo na slobodnú voľbu spôsobu komunikácie podľa Zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačných systémoch neslyšících a chuchoslepých osob (www.mvcr.cz), ktoré je potrebné rešpektovať.

3 Tlmočnicke služby a funkcia tlmočníka

Podľa definícií § 56 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách a § 21 vyhlášky č. 505/2006 Sb. sú tlmočnicke služby terénne, prípadne ambulantné služby poskytované „osobám s poruchami komunikácie spôsobenými predovšetkým zmyslovým postihnutím, ktoré zabraňuje bežnej komunikácii s okolím bez pomoci inej fyzickej osoby“.

Základné činnosti sú zaisťované v rozsahu týchto opatrení:

- a) sprostredkovanie kontaktu so spoločenským prostredím:
 - 1) tlmočenie znakovým jazykom pre sluchovo postihnutých;
 - 2) tlmočenie Lormovou dotykovou abecedou, znakováním ruka v ruke alebo podobnými metódami pre osoby s kombinovaným postihnutím (zraku a sluchu);
- b) pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a pri obstarávaní osobných záležitostí:
 - 1) pomoc pri komunikácii smerujúcej k uplatňovaniu práv a oprávnených záujmov;
 - 2) pomoc pri vybavovaní bežných záležitostí (www.mpsv.cz, 2012; www.mpsv.cz, 2014).

3.1 Vzdelávanie tlmočníkov

V súčasnosti vzniká stále väčšia potreba vzdelávania v oblasti tlmočenia pre nepočujúcich jednak na strane nepočujúcich klientov vyžadujúcich kvalitnejšie tlmočnicke služby a jednak na strane samotných tlmočníkov, ktorí mnohokrát nie sú schopní plniť požiadavky komunity nepočujúcich. Z tohto dôvodu vznikajú programy pre vzdelávanie tlmočníkov znakového jazyka, ktoré ponúkajú štúdium českého znakového jazyka i češtiny (Dingová, 2008).

„Tlmočník, ktorý vedie život bez skúšok, nestojí za najímanie“ (Kosinová, 2008, s. 32). V rámci neformálneho vzdelávania sú nepochybne skvelým zdrojom informácií samotní ľudia s poruchou sluchu ale aj iní kolegovia, prípadne rôzne konferencie pre tlmočníkov a pod. Vhodné je taktiež samo vzdelávanie, pri ktorom si tlmočník zo svojho prejavu vytvorí videozáznam, a ten potom sám, či z inými odborníkmi analyzuje.

Prínosné je však ako vzdelávanie na akademickej pôde, tak aj v komunite nepočujúcich. Nie je až tak dôležité kde, najdôležitejšie je neustále sa vzdelávať.

3.2 Pamäťové cvičenia pre tlmočníkov

Existuje množstvo rôznych jazykových a pamäťových cvičení, ktoré sú veľmi cennou pomôckou pri tlmočnických tréningoch. Tlmočníci ich môžu vykonávať samostatne bez priestorových, či časových nárokov. Pri pamäťových cvičeniach je možný tréning ako dlhodobej (trvalej), tak i krátkodobej (recentnej) pamäte (Dingová, 2008).

Na precvičovanie dlhodobej pamäte sú vhodné napríklad:

- príslovia;
- pranostiky;
- dvojice (známe osobnosti, dvojice z literatúry, filmov, legend, a pod.)- ich využitie je napr. pri tlmočení na kultúrnych akciách;
- prirovnania- tlmočník by mal mať v pamäti prirovnania vo všetkých formách jazyka, ktoré pri svojej práci využíva (Dingová, 2008)

Medzi cvičenia krátkodobej pamäte možno zaradiť napríklad:

- tréning epizodickej pamäte- v znakovom jazyku má tlmočník výhodu v tom, že je to vizuálno- motorická reč a čeština (eventuálne slovenčina) je rečou audio-orálnou. To znamená, že môžu existovať vedľa seba bez toho, aby sa vzájomne rušili, preto nie je väčšinou problém tlmočiť z hovoreného jazyka do príslušného znakového jazyka a naopak simultánne;
- pamätanie si písmen a čísel v tabuľke- pri tlmočení semináru, prednášky a pod. využívajú rečníci mnohokrát flipchart kam kreslia tabuľku s matematickými údajmi alebo skratkami písmen. Na túto tabuľku sa potom odkazujú, nadväzujú na ňu, citujú ju. Ak má byť tlmočník v čo najväčšom kontakte s publikom, je žiaduce aby sa pri prvom poukázaní na tabuľu pozrel. Zapamätal si jej obsah a ďalej na ňu, a jednotlivé body v nej už len odkazoval. Nie je vhodné, aby často odvracal zrak, tieto údaje by si mal pamätať;

- pamätanie si číselných radov- pri tlmočení sa vyskytuje problém s tlmočením čísiel. Spôsobené sú nedostatočnými tlmočnickými schopnosťami, či netrénovanou pamäťou tlmočníka, ale i nedokonalosťami v jazykových kompetenciách českého znakového jazyka;
- príbuzenské vzťahy- rodinné vzťahy sú zložité a spleť, preto sú náročné na zapamätanie. Pravdepodobne najlepšou radou je vytvorenie tzv. pomyselného stromu, ktorý si budeme pri tlmočení predstavovať;
- a mnohé iné (Dingová, 2008).

Významnou prevenciou pred únavou, či preťažením v tlmočení je kognitívna rehabilitácia. Tá podľa Dingovej (2008) v sebe zahŕňa cvičenia na precvičovanie pamäti, pozornosti a rečnickej pohotovosti s cieľom zlepšiť aktuálny stav. Sú nimi napríklad cvičenia, kde je potrebné v skupine slov nájsť spoločnú vlastnosť, prípadne slovo, ktoré tam nepatrí, chyby v slovných spojeniach alebo vetách, formulácia určitého textu inými slovami, kenning (poetický opisný prostriedok, ktorého princípom je prirovnanie a opis jedného slova pomocou iných slov napr. dar révy je víno, pot včiel je med,...) atď.

3.3 Faktory ovplyvňujúce tlmočnický proces

Kvalitu tlmočenia ovplyvňujú rôzne vnútorné a vonkajšie faktory. Mení sa taktiež v závislosti od fyzického a psychického stavu účastníkov tlmočnického procesu. Čenková (2008) definuje faktory ovplyvňujúce kvalitu tlmočenia nasledovne:

- situačný kontext- charakter, obsah a dĺžka tlmočenia;
- osobnosť rečníka- rýchlosť s zrozumiteľnosť prejavu, logické usporiadanie, komunikačné kompetencie rečníka v danom jazyku a pod.;
- osobnosť tlmočníka- úroveň komunikačných kompetencií v oboch používaných jazykoch, znalosť kultúry jazyka, témy, skúsenosti atď.;
- osobnosť príjemcu- úroveň komunikačných kompetencií v prijímanom jazyku, znalosť témy, špecifické potreby a pod.

Šebková a Tikovská (2006) dodávajú niekoľko základných vonkajších faktorov, ktoré ovplyvňujú kvalitu tlmočnického procesu a ktoré je potrebné pri komunikácii dodržiavať. Sú nimi napr. umiestnenie tlmočníka, jeho oblečenie, osvetlenie miestnosti,

vhodné pozadie za tlmočníkom a pod. Kosinová (2008) dodáva, že aj v profesii tlmočníka je výzor veľmi podstatný. Oblečenie tlmočníka by malo rešpektovať danú situáciu a zároveň nikoho neprivádzať do rozpakov. Zároveň je však nevhodné, pokiaľ tlmočník tlmočí v exteriéri, aby používal slnečné okuliare. Pri svojej práci by mal taktiež odstrániť vizuálne rušivé doplnky, či samotné nesprávne oblečenie. U mužov tlmočníkov je žiaduca úprava fúzov, či brady.

Okrem vonkajších faktorov musí byť tlmočník schopný určitého posunu, alebo oneskorenia pri reprodukcii, rozdeľovania pozornosti, ekonomicky hospodáriť so silami a musí byť schopný vyberať z prijímaných informácií podstatné fakty. Zároveň je uňho potrebná schopnosť odhadnúť určitú prognózu textu, aby bol správne zachovaný zmysel podanej informácie. Kvôli dostatočnej a vhodnej príprave tlmočníka je dôležité, aby dostal text²⁷, ktorý má pretlmočiť, vopred. To znamená oboznámiť sa s obsahom tlmočenia v dostatočnom časovom predstihu a vykonať úpravu textu k tlmočeniu tak, aby sa mu podarilo zodpovedajúcim spôsobom vyjadriť hlavné myšlienky. Bez dôslednej prípravy textu je tlmočenie mechanické, doslovné a nepočujúcim veľmi málo zrozumiteľné. (Borovský, 2012).

Skladbou znakov sa aj v prípade znakových jazykov²⁸ zaoberá fonetika a fonológia. Pre dokonalú analýzu a vzájomné rozlíšenie znakov sú dôležité nasledovné parametre:

- miesto, kde sa znak artikuluje;
- tvar ruky (rúk), ktorá artikuluje;
- pohyb/y ruky (rúk);
- vzťah ruky (rúk) k telu;
- orientácia dlane;
- orientácia prstov;
- vzťah ruky k ruke- vzájomná poloha rúk (Langer, 2013)

²⁷ pokiaľ to daná situácia umožňuje

²⁸ aj u hovorených jazykov

3.4 Počet tlmočníkov v Českej a Slovenskej republike

V prvej časti tejto podkapitoly sa budeme zaoberať súdnymi tlmočníkmi, ktorých je pochopiteľne menej ako tlmočníkov celkovo. Tlmočník, ktorý plánuje svoje fungovanie aj v oblasti justície musí spĺňať konkrétne požiadavky.

K dňu 1.4.2015 je na Slovensku 14 súdnych tlmočníkov posunkovej reči, pričom rozdelenie podľa jednotlivých krajov je zobrazené v nasledujúcej tabuľke.

Graf. č.1 Počet súdnych tlmočníkov v SR podľa krajov k 1.4.2015

(www.jaspi.justice.gov.sk)

V ČR je pomer tlmočníkov k obyvateľom veľmi podobný. Registrovaných tlmočníkov je tu 27, ku dňu 10.4.2015, z toho v Čechách je ich 19 a na Morave 8. Rozdelenie v rámci konkrétnych krajov v ČR je nasledovné:

Graf. č. 2 Počet súdnych tlmočníkov v ČR podľa krajov k 10.4.2015
(www.datalot.justice.cz)

Množstvá súdnych tlmočníkov znakovom jazyku v ČR a v posunkovej reči v SR sú k počtu obyvateľov veľmi podobné. Keďže však neexistuje štatistika, ktorá by presne určovala koľko nepočujúcich obyvateľov žije v týchto dvoch štátoch, nedá sa jednoznačne určiť, či je tento počet dostatočný. Túto informáciu by sme mohli získať ak by sa viedla štatistika pojednávania s osobami, ktoré vyžadovali prítomnosť tlmočníka posunkovej reči avšak ani tieto presné množstvá pojednávania nie sú k dispozícii. Čo možno zhodnotiť s určitosťou je, že by bolo vhodné do budúcnosti rozšíriť počet súdnych tlmočníkov pre nepočujúcich najmä v krajoch, kde je ich počet nulový. Vzhľadom k tomu, že riešenie prípadu od vyšetrovania, vypočúvania až po vynesenie rozsudku je časovo náročný proces, zo strany tlmočníkov by mala byť zaručená jeho bezproblémová dostupnosť (čo môže byť niekedy časovo a finančne náročné z dôvodu organizácie času i dochádzania za klientom väčšiu vzdialenosť).

Náter (in Košútová, Tarcsiová, 2002) vyjadruje názor, že právna úprava role tlmočníka v prípravnom konaní je dostatočná a tlmočníci vykazujú skutočne dobrú prácu po odbornej stránke ale aj svojim individuálnym ľudským prístupom k nepočujúcim osobám. Dodáva, že morálne ocenenie práce tlmočníkov je vysoké, no finančné ohodnotenie nie je adekvátne k vynaloženej snahe a znalosti problematiky.

3.5 Financovanie tlmočnických služieb

Asociácia organizácií nepočujúcich ASNEP, sa v auguste 2013 po 3 rokoch neúspešných snáh o korektný prístup rozhodla prejavíť svoju nespokojnosť. Stalo sa tak po tom, čo ich projekt získal v dotačnom konaní Ministerstva práce a sociálnych vecí ČR len 55% požadovanej finančnej čiastky. Projekt bol celorepublikového charakteru, čo znamená, že zahŕňal 1412 klientov a 45 tlmočníkov z celej ČR. Asociácia preto vyhlásila demonštráciu spočívajúcu v blokáde ciest. Šlo tu o evidentný nezáujem štátu o poskytnutie pomoci občanom so sluchovým postihnutím, popieranie práv rovných príležitostí ale aj podceňovanie potrebnosti tlmočnických služieb. Tlmočnická služba je v ČR klientom so sluchovým postihnutím poskytovaná podľa zákona č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách zdarma. Poskytovatelia sociálnych služieb musia preto od štátu získavať dostatočné finančné prostriedky, inak služba nemôže byť vykonávaná v celej jej pôsobnosti a poskytovatelia sú tak nútení obmedziť ju len na nevyhnutné úkony,²⁹ či hľadať financie z vlastných zdrojov, z darov sponzorov a pod. I keď financie poskytovali aj krajské úrady, aj oni majú veľmi obmedzené rozpočty a stále nebolo finančných prostriedkov na poskytovanie tlmočnických služieb dostatok. V tom čase užívateľom českého znakového jazyka nebol na zaistenie tlmočníka poskytovaný žiadny príspevok. Pre nich bolo príspevkom práve financovanie tlmočnických služieb (Kašpar, 2013; www.mpsv.cz, 2012).

Od 1. Januára 2016 sa očakáva novelizácia zákona č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách, týkajúca sa financovania sociálnych služieb. Zmena prebehne v rámci projektu MPSV s názvom „Podpora procesů v sociálních službách“ (Maršíková, 2015).

Na Slovensku určuje finančné ohodnotenie tlmočníka vyhláška č. 491/2004 Z.z. Ministerstva spravodlivosti SR o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov podľa § 9 nasledovne:

- Tarifná odmena tlmočníka posunkovej reči nepočujúcich za tlmočenie v styku s týmito osobami je za každú aj začatú jednu hodinu 26,56 eura.
- Tarifná odmena tlmočníka pre hluchoslepe osoby za tlmočenie v styku s týmito osobami je za každú aj začatú jednu hodinu 33,19 eura.

²⁹ Za základné účely poskytovanej služby sú v tomto prípade považované tlmočenie na úrade, u lekára a v zamestnaní klienta.

- Tarifná odmena artikulačného tlmočníka za tlmočenie v styku so sluchovo postihnutými osobami, ktoré neovládajú posunkovú reč a nepočujú hovorenú reč, je za každú aj začatú jednu hodinu 13,28 eura.

Tlmočník posunkovej reči ako fyzická osoba môže požiadať o finančný príspevok podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov v platnom znení aj odbor sociálnych vecí. Príspevok sa prepláca vyšším územným celkom daného kraja v zmysle ustanovenia § 81 písm. h) bod 1 a písm. l) spomínaného zákona osobe, s ktorou má uzatvorenú zmluvu. Podľa písmena l) teda poskytuje podľa § 75 ods. 3 až 5³⁰ finančný príspevok pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby pri úkonoch sebaobsluhy a finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby.

3.6 Právo nepočujúcich na voľbu tlmočníka

Klient má o roli tlmočníka vlastnú predstavu, preto je vhodné na začiatku procesu vymedziť čo je a čo už nie je súčasťou práce tlmočníka. Každý klient má pri výbere svojho tlmočníka slobodnú voľbu. Kritika posúva ľudí ďalej a preto by aj tlmočník mal byť schopný vypočuť si od svojich klientov kritiku, prijať ju a poučiť sa z nej do budúcnosti. Spätná väzba od klientov je znakom ich záujmu a snahy o tlmočnickovo zlepšenie sa (Kosinová, 2008).

Každému z nás vyhovuje určitý typ osobnosti a rovnako je to aj medzi tlmočníkmi a nepočujúcimi osobami. Tlmočník nemusí vždy na prvýkrát klientovi „sadniť“. Môže nastať situácia kedy sú tlmočník a klient rozdielnej povahy, majú odlišné názory a praktiky (napr. tlmočník je príliš aktívny, spoločenský a klient skôr introvertný a pasívny alebo naopak), spôsob tlmočenia (nie každý tlmočník vníma svoje postavenie podľa predstáv klienta a môžu nastať situácie, kedy tlmočník odpovedá priamo na otázky namiesto klienta bez opýtania sa a pod.) alebo klientovi nemusí vyhovovať pohlavie tlmočníka (po zlej predošlej skúsenosti môže žena uprednostňovať na tlmočenie skôr osobu ženského pohlavia, taktiež pri vybavovaní príliš intímnych záležitostí alebo pri

³⁰ (5) Po zaplacení úhrady za ambulantnú sociálnu službu v zariadení bez poskytovania stravovania musí prijímateľovi sociálnej služby zostať mesačne z jeho príjmu najmenej 1, 4-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu ustanovenej osobitným predpisom

návšteve lekára atď.). Klientovu voľbu je samozrejme nutné akceptovať, prípadne mu dať kontakt na iného z kolegov a pod.

3.7 Typológia chýb pri tlmočení

Aj tlmočník je len človek a ako každý môže robiť pri svojej práci chyby. Existujú rôzne typológie chýb pri tlmočení, ktoré proces tlmočenia a jeho kvalitu znehodnocujú, čo v konečnom dôsledku škodí účastníkom komunikácie. Langer (2013) spomína tieto najčastejšie chyby pri tlmočení znakového jazyka:

- pomenovávanie nepočujúcej osoby v tretej osobe;
- zatajovanie, či skresľovanie informácií zo strany tlmočníka;
- nevhodné rozmiestnenie komunikujúcich osôb a tlmočníka;
- únava tlmočníka;
- prelínanie role tlmočníka a osobného asistenta.

Chýb je samozrejme omnoho viac a môžu sa vyskytovať v ktorejkoľvek z tlmočnických situácií. Každý z nás robí chyby. Ak však tlmočník správne nerozumie, mal by požiadať o jej vysvetlenie, aby sa vyhol pochybeniu. Pokiaľ urobí pri tlmočení chybu, je potrebné túto skutočnosť oznámiť a tlmočenú informáciu zopakovať správne. Najideálnejšie je, ak sa z chýb človek dokáže poučiť. Aby sa tlmočníci vyvarovali chybám v preklade, často si vytvárajú zoznam výrazov s doslovnými prekladmi, ktoré rodení hovorcovia/ rečníci nepoužívajú (Kosinová, 2008).

3.8 Pozícia supervízora pri tlmočení

Postavu supervízora sme spomenuli už pri opise práce umeleckého tlmočenia. V tejto časti si priblížime jeho rolu aj v iných oblastiach tlmočenia.

Supervízor je dôležitou osobou pri každej práci s ľuďmi, tlmočníctvo nevynímajúc. Zaistenie si pravidelnej supervízie a podpory od tlmočníka s väčším množstvom skúseností je jedným zo základných kameňov úspešne vykonanej práce (Kosinová, 2008).

3.9 Nové spôsoby tlmočenia

Dnešná doba napreduje v oblasti technológií míľovými krokmi. Predstavíme si preto niekoľko inovácií prispievajúcich k plnohodnotnejšiemu, samostatnejšiemu, či lepšiemu životu ľudí so sluchovým postihnutím. Spomenieme si technológie využívané najmä v Českej a Slovenskej republike, ale taktiež aj v zahraničí.

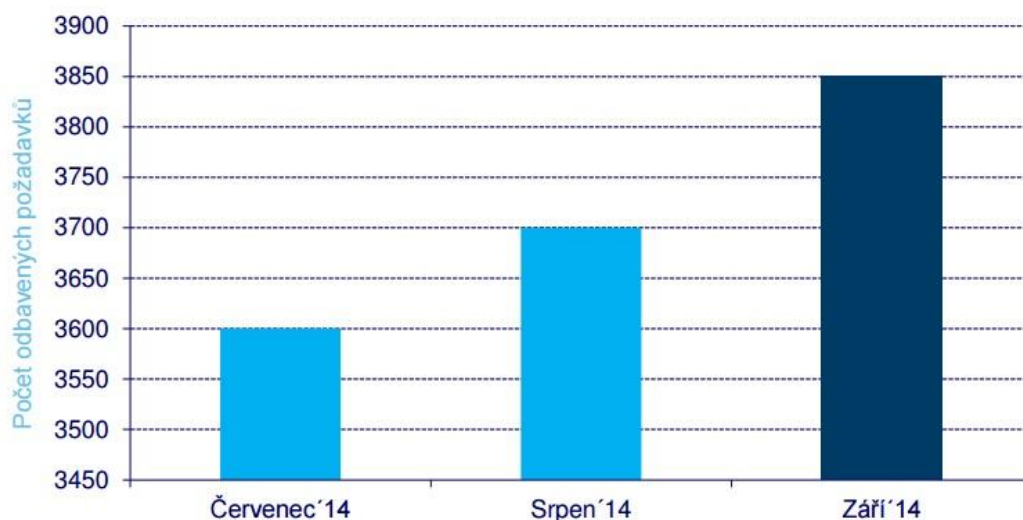
Simultánný prepis

Simultánný prepis zaviedla Česká unie neslyšících prvýkrát v roku 2008. Keďže boli na tento spôsob tlmočenia veľmi dobré ohlasy, rozširovala sa veľmi rýchlo (Novák, 2014). Pri odzeraní sa ku klientovi nemusia dostať všetky potrebné informácie, dopĺňa Winter (www.orbipontes.cz), prípadne mu nemusia byť úplne zreteľné. Simultánný prepis má však klient ihneď k dispozícii napr. na svojom tablete alebo v miestnosti na tabuli, kam sa prepis počas výkladu rečníka premieta. Využitie simultánneho prepisu je dôležité napríklad pri súdnych pojednávaniach. Vďaka rýchlemu rozšíreniu služby majú o tejto forme tlmočenia informácie všetky súdy v ČR a v prípade potreby môžu požiadať Českú úniu nepočujúcich o pomoc. Doposiaľ nie je známy prípad, kedy by nepočujúci účastník súdneho pojednávania včas požiadal o simultánný prepis a nebolo mu vyhovené. Dôležitosť simultánneho prepisu je opodstatnená taktiež aj pri návšteve lekára, banky, či na úrade. Písanie na papieriky je už prekonané a ku klientovi sa prostredníctvom tohto prepisu dostanú všetky informácie.

Hovor pre nepočujúcich od spoločnosti O2

Telekomunikačná spoločnosť O2 prevádzkuje v ČR od roku 1997 službu „Hovor pro neslyšící“. Služba je uskutočňovaná prijímaním predovšetkým faxových jednoduchých požiadaviek nepočujúcich klientov, ktoré sú následne vybavené operátorom spoločnosti. Linka bola v jej začiatkoch prevádzkovaná v Zlíne, kde vznikla na podnet miestnych organizácií pre nepočujúcich. V roku 2004 bola presťahovaná do call centra operátorských a asistenčných služieb, do Pardubíc. Služba sa dá využívať prostredníctvom viacerých systémov ako napr. ICQ, mail, fax, skype, mobilná aplikácia a pod. Vďaka moderným a stále sa zdokonaľujúcim technológiám môžu túto službu

využívať nepočujúci kdekoľvek a kedykoľvek. Linka je bezplatná a je v prevádzke 24 hodín denne, 7 dní v týždni. Na základe požiadaviek nepočujúcich zákazníkov je služba rozšírená aj na „O2 Hovor do zahraničí pro neslyšící“. V tomto prípade je zabezpečený aj preklad do anglického jazyka (Užachová, 2014).

Obr. č. 2 Vývoj vybavených požiadaviek (www.orbipontes.cz)

NEWTON Technologies a.s., Budúcnosť tvoríme hlasom

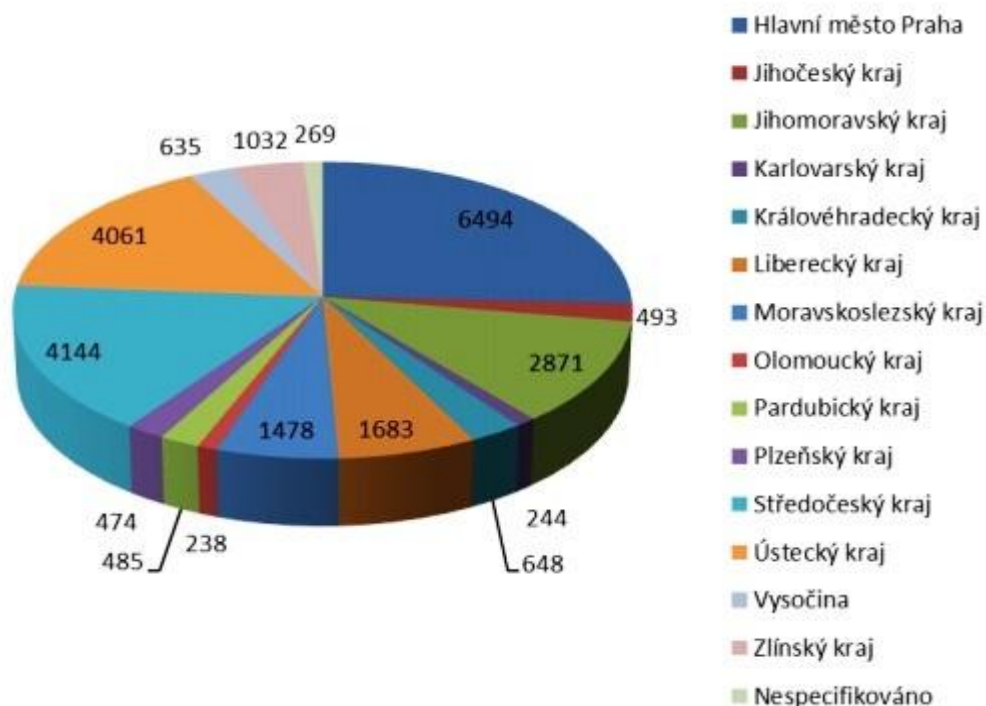
Česká spoločnosť NEWTON Technologies a.s. sa špecializuje na riešenia využívajúce automatické rozpoznávanie reči slovanských jazykov (český, slovenský, poľský). Ich systém rozpoznávania plynulej reči bol implementovaný do procesu doslovného prepisu televíznych a rozhlasových vysielaní v ČR. Takýto prepis je až 2x rýchlejší ako písanie prostredníctvom klávesnice, čo umožňuje klientovi získať informácie ešte rýchlejšie (Schmidtová, 2014)

Schmidtová (2014) predstavuje využívanie prepisov a online titulkovania napríklad v týchto situáciách:

- automatické titulkovanie vysielania (rozhlas, televízia);
- titulkovanie na konferenciách a poradách;
- titulkovanie prednášok a ich implementácia do výukových systémov;
- titulkovanie audiovizuálne obsahu na internete.

Online tlmočnická služba

Online tlmočnická služba NONSTOP sprostredkúva tlmočenie do posunkovej reči „na diaľku“. Služba nie je viazaná na určité miesta, čo znamená, že tlmočník a klient sa môžu nachádzať aj na opačných stranách republiky a služba bude bez problémov sprostredkovaná. U online tlmočenia je podstatou prenos znakového jazyka použitím webkamery a zároveň aj prenos hovorenej reči prostredníctvom bežného telefónu. Týmto spôsobom je možné tlmočiť osobní rozhovor nepočujúceho,³¹ ale aj telefonát. Počujúcemu aj nepočujúcemu možno cez túto službu poslať odkaz, správu a pod. Skúšobnú prevádzku online tlmočnickej služby zahájila spoločnosť Tichý svět v októbri 2008 a od 1. decembra 2010 už funguje online tlmočnická služba nonstop a zadarmo. V roku 2013 sa týmto spôsobom sprostredkovalo 25 249 tlmočených hovorov, pričom počet klientov, ktorí službu využili bolo 807³² (www.tichysvet.cz, 2014). Nasledujúci graf nám ilustruje počet tlmočených situácií prostredníctvom online tlmočnickej služby rozdelených podľa krajov v ČR.

Obr. č. 3 Počet tlmočených situácií v jednotlivých krajoch za rok 2013
(http://www.neziskovky.cz/data/498_vz.pdf)

³¹ napríklad s lekárom či zamestnávateľom
³² v roku 2012 ich bolo 664

Tlmočenie online našlo v ČR využitie aj v projekte s názvom „Bezbariérové nemocnice i pro neslyšící“, v ktorom sa v priebehu rokov 2013 a 2014 dostalo do 76 okresných a 6 pražských nemocníc tabletov, zjednodušujúcich komunikáciu lekára a nepočujúceho pacienta prostredníctvom online tlmočníka prítomného na obrazovke zariadení. Je všeobecne známe, že osoby so sluchovým postihnutím prežívajú pri hospitalizácii pocit osamelosti a niekedy aj stresu z komunikácie s počujúcimi pracovníkmi nemocnice. Cieľom projektu je odstránenie komunikačných bariér medzi nepočujúcim a zdravotníckym personálom, respektíve zlepšenie vzájomnej komunikácie medzi oboma stranami. Jednou z výhod je aj to, že tlmočníka nie je potrebné vopred objednávať, pretože keďže služba je využiteľná nonstop, spojenie s ním je okamžité. Niektoré z týchto nemocníc mali dokonca záujem aj o odborné prednášky z oblasti komunikácie s osobami so sluchovým postihnutím. Projekt bol financovaný z peňažných darov v rámci Adventných koncertov Českej televízie. (www.tichysvet.cz, 2014).

Online tlmočnická služba umožňuje rýchly prístup k tlmočníkovi v situáciách pri komunikácii s majoritnou spoločnosťou³³. Tlmočník nie je prítomný fyzicky a teda nie je nutné čakať na jeho príchod. K dispozícii je každý pracovný deň od 9:00- 15:00. Situácie³⁴ si dokáže klient vyriešiť rýchlejšie ako predtým a nie je potrebné odkladať ich na neskôr. Výhodou online tlmočenia nie je len šetrenie financií a času klienta ale samozrejme aj tlmočníka. Podmienky úspešného online tlmočenia sú: kvalitný obraz (na prenos znakového jazyka) a kvalitný zvuk (na prenos hovoreného jazyka). Pre túto službu je k dispozícii jeden tlmočník a môže sa preto stať, že ho bude v rovnakom čase potrebovať viacero klientov. V takom prípade musí druhý klient počkať, kým tlmočník vyrieši záležitosť s klientom, ktorý sa mu ozval skôr. (www.appn.cz)

O služba, akou je Online tlmočnická služba v ČR, na Slovensku nemám informácie. Novodobé pomôcky pre zjednodušenie komunikácie nepočujúcich osôb s okolím možno využiť na príjem väčšieho množstva informácií, nielen z domova ale aj zo zahraničia, na objednanie sa u lekára, odpovedanie na inzerát, privolanie polície alebo záchranky, a mnoho ďalších situácií. Takéto (a podobné) služby nie len, že šetria ľuďom s poruchou sluchu čas, ale taktiež im ponúkajú väčšiu istotu a nezávislosť.

³³ záležitosti v práci, u lekára a pod.

³⁴ na ktoré musel predtým klient čakať dlhšiu dobu kvôli objednaniu tlmočníka

4 Organizácie tlmočníkov posunkovej reči

4.1 Tlmočnicke organizácie v Českej republike

V ČR sú tlmočnicke služby poskytované nasledovnými organizáciami:

- Česká unie neslyšících (ČUN);
- Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (CZTN) při ASNEP;
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR (SNN ČR).

Organizácie s vyučovaním českého znakového jazyka sú:

- Oblastní unie neslyšících Olomouc;
- Pevnost- České centrum znakového jazyka o. s.;
- Trojrozměr- Brněnské centrum znakového jazyka, o.s.;
- 3Dimenze- Moravské centrum znakového jazyka, o.s.;
- Bezhran- Hradecké centrum českého znakového jazyka, o.s.;
- a iné.

4.1.1 Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

Organizácia s názvom Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ) bola založená v roku 2000. Združuje nie len tlmočníkov českého znakového jazyka pre nepočujúcich, nedoslýchavých a ohluchlých klientov, ale i osoby, ktoré samy tlmočnicku činnosť nevykonávajú, ale zdieľajú názorové stanoviská a ciele Komory. Je profesijnou organizáciou tlmočníkov pre nepočujúcich, združujúca tých, ktorí si uvedomujú význam systematického vzdelávania tlmočníkov. Táto organizácia nie len iniciuje ale aj realizuje veľké množstvo rôznych projektov, prednášok, seminárov pre tlmočníkov i pre širokú verejnosť napr. semináre pre pedagógov Odstraňovanie vzdelávacích problémov nepočujúcich detí prostredníctvom kvalitnejšej komunikácie, prednáška Tlmočník pánom situácie?, projekt Tlmočník očami nepočujúceho dieťaťa³⁵ a pod. Jedným z projektov je i

³⁵ s cieľom je obohatiť okruh vzdelávacích aktivít nepočujúcich detí a zaistiť ich informovanosť v oblasti tlmočenia už na základných školách

Certifikační vzdělávací program³⁶, ktorého záujemcovia majú k dispozícii publikácie z oblasti lingvistiky, teórie tlmočenia, vzdelávania nepočujúcich, kultúry a komunity nepočujúcich atď. (Kronusová, 2008).

Za svoje hlavné ciele považuje ČKTZJ zvyšovanie profesijnej úrovne jej členov tak, aby dokázali plnohodnotne komunikovať vo svojom prirodzenom jazyku- znakovom jazyku, ďalej zaistenie kvality tlmočenia na úrovni Európskej únie, hájenie záujmov všetkých tlmočníkov znakového jazyka a sprostredkovávanie kurzov, seminárov, školení pre ich ďalšie vzdelávanie, šírenie informácií o problematike tlmočenia. Najhlavnejším cieľom komory je vždy poskytnúť svojmu klientovi profesionálneho tlmočníka, ktorý mu pomôže prekonať komunikačné bariéry medzi osobami počujúcimi a nepočujúcimi.

Úlohou Komory je i snaha o skvalitňovanie tlmočnických služieb pre nepočujúcich v ČR tak, aby sa priblížili úrovni v krajinách Európskej únie (www.cktzj.com).

Komora je jedinou z českých organizácií, ktorá je riadnym členom organizácie EFSLI (Európske fórum tlmočníkov znakového jazyka). Táto organizácia združuje tlmočníkov znakového jazyka z takmer všetkých európskych krajín. Jedným z cieľov partnerstva EFSLI a Komory je podpora vzdelávania tlmočníkov so zámerom zvýšiť úroveň tlmočnickej profesie. Komora sa taktiež ako jediná snaží o rozlišovanie jednotlivých tlmočnických špecializácií a celkovú profesionalizáciu tlmočnických služieb (Kosinová, 2008).

³⁶ poskytujúci možnosť získania certifikácie v špecializáciách tlmočník českého znakového jazyka, transliterátor znakovanej češtiny a vizualizátor hovorenej češtiny

4.1.2 LORM

Společnost pro hluchoslepe z.s. je organizácia, ktorá od roku 1991 poskytuje pre svojich klientov i tlmočnicke služby, zahrňujúce tlmočenie na úradoch a u lekára. Využívajú pri tom znakový jazyk, taktilný znakový jazyk, Lormovu abecedu, daktylografiku³⁷, prstovú abecedu do dlane, prípadne orálnu komunikáciu pri kompenzácii slúchadlami. V organizácii LORM pracuje šesť terénnych sociálnych pracovníkov. Poradenské centrá pre klientov sa nachádzajú v Prahe, Liberci, Jindřichovom Hradci, Brne a v Ostrave. Služby sú poskytované na území hlavného mesta Prahy, v Stredočeskom, Libereckom, Královohradeckom, Juhočeskom, Juhomoravskom, Olomouckom a Moravskoslezskom kraji. Do ostatných regiónov dochádzajú pracovníci spoločnosti LORM podľa potrieb klientov (www.lorm.cz).

V ČR existuje veľké množstvo organizácií zaoberajúcich sa problematikou osôb so sluchovým postihnutím. Okrem vyššie uvedených dvoch organizácií existujú ešte napr.: Asociácia organizácií nepočujúcich, Česká unie neslyšících, Českomoravská jednota neslyšících, Unie neslyšících Brno, Český svaz neslyšících sportovců a ďalšie.

4.2 Tlmočnicke organizácie v Slovenskej republike

Do roku 2006 fungovala na Slovensku jedna z najvýznamnejších organizácií pre osoby so sluchovým postihnutím, a síce Slovenský zväz sluchovo postihnutých. Jeho činnosť spočívala v obhajovaní potrieb a požiadaviek osôb so sluchovým postihnutím na ministerstvách, pripomienkovaní zákonov³⁸ a pod. Po ukončení jeho funkcie začali veľmi rýchlo vznikať nové občianske združenia³⁹ a časť generácie osôb so sluchovým postihnutím sa začala vyčleňovať zo skupiny osôb so zdravotným- sluchovým postihnutím. Novovzniknuté organizácie alebo občianske združenia sú označované ako nesúdržné, pretože ich zástupcovia medzi sebou spolupracujú a komunikujú nedostatočne, akoby si neuvedomovali tú podstatnosť- súdržnosť. Dôsledkom toho je komunita nepočujúcich a nedoslýchavých na Slovensku nesúdržná, nejednotná, ich zástupcovia si nepomáhajú, nespupracujú, komunikácia medzi nimi je nedostatočná.

³⁷ písanie veľkých tlačených písmen do dlane

³⁸ i keď sa poväčšine nepodarilo dosiahnuť zmeny v požadovanom rozsahu

³⁹ ktoré zakladali v prevažnej miere nepočujúci a v pomenej nedoslýchaví

Spôsobuje to chaos nie len vo fungovaní týchto združení, no najmä v samotných klientoch služby, pretože nevedia na koho sa môžu v prípade potreby obrátiť, spoľahnúť, nemajú dostatočné množstvo informácií atď. Zjednotila ich viac- menej len novelizácia zákona o posunkovej reči.

4.2.1 Myslím

Občianske združenie s celým názvom **Myslím – centrum kultúry Nepočujúcich** bolo vytvorené s cieľom výučby slovenského posunkového jazyka. Vzniklo 30.12.2005, kedy bolo zaregistrované na Ministerstve vnútra SR. Organizuje kurzy (akreditované Ministerstvom školstva, vedy výskumu a športu SR), rôzne kultúrne aktivity, vydáva knižné a multimediálne publikácie v oblasti jazyka a kultúry Nepočujúcich.

Dôvodom založenia tohto združenia bolo hlavne umožnenie chápania a vnímania vzájomných svetov počujúcich a nepočujúcich osôb. Ak to má byť možné, potom je na to potrebné poznávať a získavať skúsenosti a vedomosti iných ľudí, aby sa myslenie človeka stále rozširovalo. „Každý človek má takú hodnotu, koľko toho vie“- toto je základné motto združenia Myslím– centrum kultúry Nepočujúcich. Cieľom je upozorňovať a informovať predstaviteľov verejného života i médií o kultúre Nepočujúcich a o slovenskom posunkovom jazyku ako prirodzenom a plnohodnotnom jazyku.

Základné činnosti združenia pozostávajú z týchto bodov:

- uskutočňovanie kurzov, prednášok, odborných seminárov, workshopov, víkendových a týždenných pobytov (týmto spôsobom sa snažia priblížiť kultúru Nepočujúcich a teóriu a výskum slovenského posunkového jazyka);
- uskutočňovanie výskumu posunkového jazyka v SR a tak hlbšie spoznávanie štruktúry a fungovania slovenského posunkového jazyka;
- vytvorenie a rozšírenie webovej stránky a týmto spôsobom priblíženie kultúry Nepočujúcich širšej verejnosti;
- vydávanie knižných a multimediálnych publikácií;
- zárobková činnosť (tlmočenie a uskutočňovanie kurzov) v súlade s platnou legislatívou na dosiahnutie udržania aktivít združenia (www.myslim.sk, 2014).

4.2.2 ATLPRENES

Asociácia tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich Slovenska je profesijná organizácia združujúca tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich Slovenska s celoslovenskou pôsobnosťou. Na základe získania akreditácie pre vzdelávacie aktivity môže vykonávať vzdelávanie tlmočníkov posunkovej reči a odborníkov zabezpečujúcich špecifickú starostlivosť o občanov so sluchovým postihnutím s rozsahom týchto piatich modulov:

1. artikulačné tlmočenie;
2. tlmočnicke služby pre sluchovo postihnutých;
3. používanie posunkovej reči v pedagogickej oblasti;
4. tlmočenie pre sluchovo postihnutých na súdoch – súdni tlmočníci;
5. špeciálna metodika výučby posunkovej reči nepočujúcich a artikulačného tlmočenia.

Poslaním ATLPRENES je:

- a) združovať profesionálnych aj dobrovoľných tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich;
- b) starať sa o profesijný rast tlmočníkov;
- c) poskytovať tlmočníkom informácie z oblasti ich pôsobenia;
- d) zabezpečiť výmenu informácií a skúseností z domova i zo zahraničia;
- e) zapojiť sa do medzinárodných organizácií tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich;
- f) poskytovať konzultačnú, sprostredkovateľskú a informačnú službu v oblasti svojej pôsobnosti;
- g) vydávať neperiodické materiály;
- h) monitorovať kvalitu poskytovania tlmočnických služieb nepočujúcim.

Aktivity ATLPRENES sú zamerané na:

- obsahovú, personálnu prípravu a organizovanie sústreďení tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich;
- obsahovú, personálnu prípravu a organizovanie kurzov artikulačných tlmočníkov, s možnosťou získania certifikátu na základe akreditácie Ministerstva školstva SR;

- obsahovú, personálnu prípravu a organizovanie sústreďení tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich a artikulačných tlmočníkov s možnosťou získania certifikátu o absolvovaní odborného minima (podmienka pre zaregistrovanie ako súdneho tlmočníka) na základe poverenia Ministerstvom spravodlivosti SR;
- obsahovú a organizačnú prípravu pracovného seminára „Tlmočník posunkovej reči nepočujúcich – súčasnosť a perspektíva“ (12. 11. 2002 v Bratislave);
- vydanie publikácií „Rukoväť tlmočníka 1 – 2“;
- iniciovanie zmien v legislatíve týkajúcej sa oblasti dorozumievania ľudí so sluchovým postihnutím, práva na tlmočníka;
- upozorňovanie orgánov a inštitúcií, v ktorých sa právo na tlmočníka pre ľudí so sluchovým postihnutím neuplatňuje;
- a ďalšie (www.atlprenes.szm.com, 2006).

5 Porovnanie tlmočnických služieb v Českej republike a v Slovenskej republike

Český zákon č. 155/1998 Sb., o „znakové řeči“ (www.mvcr.cz) sa v roku 2008 zmenil na Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Novela zákona bola žiaduca z viacerých dôvodov. Osoby nepočujúce, nedoslýchavé aj hluchoslepe nemali v zákone doposiaľ zakotvené komunikačné prostriedky, ktorými sa dorozumievali. Nový zákon používanie týchto komunikačných systémov upravuje. Na príprave zákona spolupracovalo Ministerstvo práce a sociálnych vecí, Ministerstvo školství, aj zástupcovia nevládných organizácií aby sa v novom zákone čo možno najviac zohľadnili potreby klientov. Zákon ukotvil najmä práva a dorozumievacie prostriedky hluchoslepých osôb (Lormovu abecedu a vibračná metóda TADOMA). Oproti predošlému zákonu šlo teda o rozšírenie komunikačných systémov, ktoré môžu využívať klienti s hluchoslepotou. Zákon taktiež rozdeľuje český znakový jazyk a znakovanú češtinu a vynecháva pojem „znaková řeč“ a mení zákon o pedagogických pracovníkoch. Pôvodne museli zamestnanci pracujúci so sluchovo postihnutými dokázať znalosť znakovkej reči, no v podmienkach nového zákona ide o nutnosť preukázania znalosti niektorého z komunikačných systémov používaných sluchovo postihnutými osobami, čo rozširuje možnosť voľby pracovníka.

Zákon po novelizácii poskytuje osobám nepočujúcim a hluchoslepým právo slobodnej voľby komunikačného systému v komunikácii s okolím.⁴⁰ Taktiež im dáva oprávnenie a nárok na presadenie si zvoleného spôsobu komunikácie, ktorý musí druhá strana akceptovať. Nielen oni, ale aj rodičia hluchoslepých detí majú právo zvoleným systémom sa vzdelávať a školiť.

Školská integrácia zdravotne znevýhodnených žiakov je na Slovensku v súčasnosti legislatívne ošetrená relatívne dobre. Podmienky integrácie nájdeme v zákone č. 245/2008 Z.z. z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon). Zmyslovo, telesne alebo mentálne postihnuté dieťa má možnosť integrácie do školy bežného typu, pokiaľ o to požiadajú rodia, resp. zákonný zástupca dieťaťa. Potrebné je taktiež odporúčenie odborníkov zo zariadenia výchovného poradenstva. Začlenenie

⁴⁰ resp. podľa znenia zákona ide o návštevu lekára, vybavovanie úradných záležitostí a pri zaistovaní ďalších nevyhnutných potrieb

dieťaťa zhodnocuje špeciálny pedagóg a psychológ centra špeciálnopedagogického poradenstva na základe odborného vyšetrenia dieťaťa a posúdenia relevantných súvislostí. Toto stanovisko sa prehodnocuje v 2- 4 ročných intervaloch, aby sa objektívne určilo, či a v akej miere bude postihnuté dieťa vo zvolenom type vzdelávania napredovať⁴¹ (www.minedu.sk).

Do r. 2002 boli učebné osnovy vzdelávacieho programu pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím prísne redukované (na princípe B varianty), no podľa štátneho vzdelávacieho programu z r. 2009 majú právo na vzdelávanie podľa rovnakého obsahu⁴² ako ich rovesníci. Výchovno-vzdelávaciu činnosť vykonáva v predprimárnom stupni u detí s poruchami sluchu nasledovný tím pracovníkov:

- špeciálny pedagóg;
- logopéd;
- pomocná vychovávateľka;
- psychológ;
- sociálny pracovník;
- zdravotná sestra.

Podľa potreby dieťaťa je súčasťou tohto tímu aj asistent učiteľa, pedagóg so znalosťami posunkovej reči, tlmočník posunkovej reči a ďalší odborní zamestnanci (www.statpedu.sk, 2009).

Sluchovo postihnutý žiak potrebuje pri nástupe na základnú školu v prvom rade pomoc a podporu, pretože jeho jazykové schopnosti zväčša nie sú dostatočne rozvinuté a vnímanie sluchom je narušené. Žiaduca je aj prítomnosť pedagóga informovaného ohľadom sluchového postihnutia, jeho dôsledkov, úpravu prostredia, úpravu metód práce, foriem práce, bezpečnosť pri práci, na exkurziách. Podpora žiaka sa týka aj úpravou učebných osnov a učebného plánu, ktoré sú tvorené podľa štátneho vzdelávacieho programu pre sluchovo postihnutých, úpravy učebného plánu a individuálneho vzdelávacieho plánu (IVP) žiaka. IVP je vytváraný na základe odporúčania centra špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP). Počas vyučovania má žiak nárok na asistenta, potrebného najmä na náukových predmetoch.

⁴¹ či sú v bežnej škole primerane uspokojované jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a či sa u dieťaťa úmerne jeho možnostiam rozvíja intelektový a osobnostný potenciál

⁴² môže byť prispôbený individuálnym potrebám dieťaťa

Zdroje podpory efektívneho vzdelávania žiaka so sluchovým postihnutím môžu byť rôzneho druhu. Čo sa týka personálneho zastúpenia, na základnej škole sú prítomní špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, logopéd, liečebný pedagóg, asistent učiteľa, školský psychológ, tlmočník posunkovej reči. Ďalšími výhodami sú nižší počet žiakov v triede, u individuálnej integrácie je to aj zníženie maximálneho počtu žiakov v triede, odborná príprava učiteľov a pod. Úlohou tlmočníka posunkovej reči je tlmočenie nepočujúcemu žiakovi informácie z hovoreného jazyka do posunkového a naopak. Jeho služby môžu využívať nepočujúce alebo nedoslýchavé osoby, ktorých dorozumievacím prostriedkom je posunkový jazyk. Od tlmočníka sa nutne vyžaduje dobrá znalosť posunkového aj hovoreného jazyka. V rámci sekundárneho vzdelávania je personálne zastúpenie veľmi podobné tomu primárnemu. V tíme spolupracujú učiteľ- špeciálny pedagóg (surdopéd), asistent učiteľa, vychovávateľ- špeciálny pedagóg (surdopéd), pomocný vychovávateľ, logopéd, psychológ, sociálny pracovník a tlmočník posunkovej reči (www.statpedu.sk, 2009).

Ako sme si už spomínali v kapitole 3.9, v ČR funguje online tlmočenie na dobrej úrovni, zatiaľ čo SR táto služba veľmi zaostáva. Služby takéhoto typu by ale v dnešnej dobe mali byť už samozrejmosťou. Čo by teda mohlo pomôcť zvýšiť úroveň komunikácie medzi kultúrami počujúcich a nepočujúcich na Slovensku? Jednou z možností je využitie niektorého zo sociálnych programov zriaďovaných EÚ. V rámci Európskej komisie existuje program s názvom „podpora jazykového vzdelávania a jazykovej rozmanitosti“. EÚ sa snaží o vytváranie vhodných podmienok pre začlenenie nepočujúcich ľudí do európskej spoločnosti a zabezpečenie týmto osobám:

- možnosť používania znakovkej reči ako oficiálneho spôsobu komunikácie v ich krajine;
- prístup k vzdelaniu;
- prístup k zamestnaniu (<http://ec.europa.eu/>, 2015).

Európska komisia spolu s Európskym parlamentom propaguje a vytvára podmienky, aby mohli nepočujúce osoby pracovať a vzdelávať sa v uprednostňovanom jazyku a podporuje opatrenia, ktoré tým získavajú oficiálny charakter. Medzi tieto podnety patria:

- Dicta- Sign⁴³ - trojročný projekt financovaný EÚ zameraný na zvýšenie dostupnosti online komunikácie nepočujúcich užívateľov posunkovej reči;
- SignSpeak⁴⁴ - iniciatíva na zlepšenie komunikácie medzi spoločenstvami nepočujúcich a počujúcich prostredníctvom vizuálnej technológie tlmočenia posunkovej reči.

Európska komisia taktiež spolupracuje s rôznymi skupinami a organizáciami, ako aj skrz študentský program Erasmus+ a podporuje opatrenia pomáhajúce k začleneniu sluchovo postihnutých a nepočujúcich osôb do spoločnosti (<http://ec.europa.eu/>, 2015).

Aj keď je situácia v ČR v oblasti tlmočnických služieb lepšia ako v SR, stále nie je dostatočne vyhovujúca.

Veľkou výhodou získavania financií na Slovensku je poskytovanie 2% z daní zárobkovo činných osôb, ktoré môžu byť (a pravdepodobne aj najčastejšie sú) využívané práve rôznymi neziskovými organizáciami a poskytovateľmi sociálnych služieb. Výška takýchto príjmov ale závisí od toho, ako veľmi schopná je daná organizácia, zariadenie, ústav, združenie atď., nájsť dostatočné množstvo obyvateľov Slovenska, ktorí im „svoje“ 2% z dane poskytnú.

⁴³ viac informácií na <http://www.dictasign.eu/>

⁴⁴ viac informácií na <http://www.signspeak.eu/en/index.html>

ZÁVER

Obsahom komparatívnej diplomovej práce bolo zhrnutie informácií zaoberajúcich sa poskytovaním tlmočnických služieb pre osoby so sluchovým postihnutím v znakovom jazyku, resp. posunkovej reči v Českej a Slovenskej republike, vymedzením pojmov ale aj legislatívy týchto dvoch štátov a ich vzájomné porovnanie. Opisuje rôznorodosť činností a situácií v ktorých je spolupráca klienta s tlmočníkom nevyhnutná.

Sluch patrí medzi základné zmysly človeka. Neustále nás zahrňuje obrovským množstvom rôznych informácií z prostredia v ktorom sa nachádzame. Umožňuje nám počúvať a rozumieť zvukom, prijímať informácie rôzneho druhu. Osoby so sluchovým postihnutím sú o tieto podnety čiastočne alebo úplne ochudobnené. Majú väčší problém pri interakcii s okolím, pri vytváraní nových vzťahov, v oblasti samostatnosti a pod. Aj preto sú pre kultúru nepočujúcich tlmočníci posunkovej reči veľmi dôležitou oporou. V dnešnej dobe existuje väčší výber tlmočníkov so širším okruhom skúseností, avšak nie vždy tomu tak bolo. Najmä preto, že tlmočníci nemali vo svojom odbore dostatočné možnosti na vzdelávanie. Na Slovensku je, v porovnaní v Českou republikou, vzdelávanie často obmedzené, čo je dôvodom, prečo Slovenskí tlmočníci často využívajú systém vzdelávania tlmočníkov v ČR. Certifikovaných tlmočníkov v minulosti nahrádzali väčšinou rodičia, súrodenci, učitelia a iní blízki nepočujúcej osoby.

Jedným z veľkých pokrokov bolo rozšírenie tlmočnických kruhov o prijatie nepočujúcich tlmočníkov. Ukázalo sa, že tento krok bol úspešný a aj nepočujúci tlmočníci majú kvality, ktorými môžu vynikať. Veľký prínos v tejto oblasti majú v posledných rokoch moderné technológie, ktoré v niektorých prípadoch dokážu nahradiť prácu tlmočníka a zjednodušiť a zrýchliť komunikáciu nepočujúceho. V SR nie sú služby tohto typu zatiaľ takmer vôbec rozšírené.

Práca poukazuje na množstvo situácií, kedy je tlmočník pre klienta nevyhnutný. Nezahŕňa len pracovnú oblasť, ale dokáže sprostredkovať aj informácie z rôznych kultúrnych podujatí a zvýšiť tým kvalitu života osoby so sluchovým postihnutím.

V súčasnej dobe je vo svete veľmi populárny a zdôrazňovaný pojem inklúzia. Spoločnosť často hovorí o prijímaní osôb so špecifickými potrebami. Osoby so sluchovým postihnutím sa od majoritnej spoločnosti odlišujú len jazykom, ktorý na komunikáciu používajú, a preto by im nemali byť odopierané ich práva a možnosti.

ABSTRAKT

Pribylová, Veronika: Tlmočnicke služby v Českej republike a Slovenskej republike. Diplomová práca, Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, Ústav speciálněpedagogických studií. Vedúca diplomovej práce: doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 2015. s.

Obsahom diplomovej práce je zhrnutie informácií zaoberajúcich sa poskytovaním tlmočnických služieb pre osoby so sluchovým postihnutím v znakovom jazyku, resp. posunkovej reči v Českej a Slovenskej republike. Jej súčasťou je definovanie základných pojmov, vývoj služieb a s tým súvisiacich legislatívnych úprav. Opisuje rôznorodosť činností a situácií v ktorých je spolupráca klienta s tlmočníkom nevyhnutná. Zdôrazňuje dôležitosť zrovnoprávnenia kultúry nepočujúcich a počujúcich osôb s cieľom predchádzať sociálnemu vylúčeniu sluchovo postihnutých jedincov zo spoločnosti.

Kľúčové slová: tlmočnicke služby, tlmočník, znakový jazyk, posunková reč, osoba so sluchovým postihnutím

ABSTRACT

Pribylová, Veronika: Interpreting services in Czech republic and Slovak republic. Master thesis, Palacký University Olomouc. Faculty of Education, Institute of Special Education Studies. Thesis Supervisor: doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D. Olomouc: Faculty of Education , Palacký University Olomouc, 2015. pages

The subject of the Diploma Thesis is focused on the summary of information dealing with the provision of interpreting services for people with hearing disabilities with the closure focus on the sign language in the Czech Republic and Slovakia. The Thesis includes definitions of fundamental concepts, development of services and accompanying legislative regulation. Furthermore, the Thesis describes the diversity of activities and situations in which the collaboration between a client and interpreter is necessary. Moreover, the Thesis emphasizes the importance of culture equalization between deaf and hearing disabilities people with the aim to prevent social exclusion of hearing impaired individuals from society.

Key words: interpreting services, interpreter, sign language, person with hearing disabilities

Zoznam použitej literatúry:

1. ACREDOLO, L., GOODWYN, S. *Znaková řeč pro batolata: kompletní sada pro začátečníky: Baby Signs program*. Kněžmost: Nuerasoft, 2008, 8 dielny súbor. ISBN 978-80-254-1185-8.
2. ČENKOVÁ, I. *Úvod do teorie tlumočení*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 101 s. ISBN 9788087153741.
3. ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K. *Specifika tlumočení pro neslyšící*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 85 s. ISBN 978-80-87218-33-4.
4. KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 224 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9.
5. KOMORNÁ, M. *Kultura písemného projevu v profesi tlumočnicka*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 85 s. ISBN 978-80-87153-98-7.
6. KOSINOVÁ, B. *Rady pro tlumočnicka znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 92 s. ISBN 978-80-87218-36-5.
7. KOŠÚTOVÁ, M., TARCSIOVÁ, D. *Rukoväť tlmočnikov posunkovej reči II*. Bratislava: EFETA. 2002, 84 s. ISBN 80-968584-7-5.
8. KRONUSOVÁ, M. *Organizace tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 77 s. ISBN 978-80-87218-22-8.
9. LANGER, J. *Znakové systémy v komunikaci neslyšících*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 105 s. ISBN 978-80-244-3746-0.

10. LEONHARDT, A. *Úvod do pedagogiky sluchovo postihnutých*. Bratislava: Sapiientia, 2001, 248 s. ISBN 80-967180-8-8.
11. LUDÍKOVÁ, L. *Kombinované vady*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 140 s. ISBN 80-244-1154-7.
12. MACUROVÁ, A. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 77 s. ISBN 978-80-87153-05-5.
13. MACUROVÁ, A. BÍMOVÁ, P. *Poznáváme český znakový jazyk II. Slovesa a jejich typy*. Speciální pedagogika, 11, č. 5, s. 285-296. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 2001.
14. PEŠKOVÁ, K. *Neslyšící tlumočnick v pracovním týmu*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 63 s. ISBN 978-80-87218-20-4.
15. SCHUTT, K. *Šťastné dítě: masáže, hry, hudba: to nejlepší z kurzů pro miminka, co můžete provádět sami doma*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 125 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3152-0.
16. SOURALOVÁ E., HORÁKOVÁ R. *Problematika osob s hluchoslepotou a kontaktní tlumočení u hluchoslepých preferujících český znakový jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 79 s. ISBN 978-80-87218-08-2.
17. ŠEBKOVÁ H. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systémy tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 109 s. ISBN 978-80-87218-02-0.
18. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 101 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.

19. TETAUEROVÁ, I. *Medzinárodní znakový systém*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka, 2008, 111 s. ISBN 978-80-87218-25-9.
20. VYŠTEJN, J. *Dítě a jeho řeč*. Vyd. 1. Praha: Baroko & Fox, 1995, 62 s. ISBN 80-85642-25-5.

Zoznam internetových zdrojov:

1. ATLPRENES. *O nás*. [online] 2006 [cit. 2015-04-20] Dostupné z: <http://www.atlprenes.szm.com/pages_new/o_nas.html>
2. BASOVNÍKOVÁ, M. *Tlumočení hudby pro neslyšící*. (TKN). [online] 19.4.2012 [cit. 2015-04-03] Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/212562221800006/#CTPlayer-1>>
3. BOROVSÝ P. *Video posunky k učebnici „Učím sa hovoriť“*. [online] 2012 [cit. 2015-03-21] Dostupné z: <http://mpc-edu.sk/shared/Web/OPSOSO%20II.%20kolo%20vyzvy%20na%20poziciu%20Odbo-rny%20poradca%20vo%20vzdelavani/OPS_Borovsky%20Peter%20-%20Video%20posunky%20k%20ucebnici%20Ucim%20sa%20hovorit.pdf>
4. CENTRUM KULTÚRY NEPOČUJÚCICH MYSLÍM, *Umelecké tlmočenie do hudby pre Nepočujúcich a pre verejnosť*. [online] 2014 [cit. 2015-04-01] Dostupné z: <http://myslim.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=186:umelecket-lmocenien&catid=39:aktivita>
5. ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K., DINGOVÁ, N. in ČESKÁ KOMORA TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA. *Průvodce základní tlumočnickou terminologií*. [online] 2015 [cit. 2015-04-07] Dostupné z: <<http://www.cktzj.com/terminologie>>
6. ČESKÁ KOMORA TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA. *O Komoře*. [online] 2015 [cit. 2015-04-10] Dostupné z: <<http://www.cktzj.com/o-komore>>
7. ČESKÁ KOMORA TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA. *Tlumočený koncert Trabandu pro festival Jeden svět*. [online] 10.3.2012 [cit. 2015-04-03] Dostupné z: <<http://ruce.cz/aktuality/1466-tlumoceny-koncert-trabandu-pro-festival-jeden-svet>>

8. ČESKO. *Vyhláška č. 505/2006 Sb., zo dňa 15. novembra 2006.* [online] 21.1.2014 [cit. 2015-04-21] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13639/v_505_2006_novela.pdf>
9. ČESKO. *Zákon č. 108/2006 Sb. zo dňa 14. marca 2006 o sociálnych službách* [online] 1.1.2012 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>
10. ČESKO. *Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové reči.* [online] 8.12.2008 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/sb138-08-pdf.aspx>>
11. ČESKO. *Zákon č. 384/2008 Sb. zo dňa 20. októbra. 2008 o komunikačných systémoch neslyšících a hluchoslepých osob* [online] 8.12.2008 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/sb138-08-pdf.aspx>>
12. ČESKO. *Zákon č. 563/2004 Sb. zo dňa 24. septembra 2004 o pedagogických pracovníkoch.* [online] 1.9.2012 [cit. 2015-03-03] Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>>
13. DÁMCOVÁ M., VYSUČEK P., Kulturní centrum ruče. *Jak vnímám já jako neslyšící tlumočené kulturní události: divadlo a koncerty.* [online] 2007 [cit. 2015-04-01] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/269-jak-vnimam-ja-jako-neslyšici-tlumocene-kulturni-udalosti-divadlo-a-koncerty>>
14. DINGOVÁ, N. *Není tlumočník jako tlumočník.* [online] 2.10.2006 [cit. 2015-04-09] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/89-neni-tlumocnik-jako-tlumocnik>>
15. EFFETA- Stredisko sv. Františka Salezkého. *Tlmočnická služba.* [online] 2012 [cit. 2015-04-18] Dostupné z: <<http://www.effeta.sk/svk/socialnesluzby/tlmocnickasluzba.htm>>

16. EURÓPSKA KOMISIA. *Znakové reči*. [online] 20.4.2015 [cit. 2015-04-21]
Dostupné z: <http://ec.europa.eu/languages/policy/linguistic-diversity/sign-languages_sk.htm>
17. HRICOVÁ L. a kol. *Vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím*. [online] [cit. 2015-04-16]
Dostupné z: <http://www.nucem.sk/documents//48/skoly/skolenie_pedagogov_a_pedagogickych_zamestnancov/142606_Vzdel%C3%A1vanie_%C5%BEiakov_so_sluchov%C3%BDm_postihnut%C3%ADm.pdf>
18. KALCŮ A. *Thumočení hudby pro neslyšící*. (TKN). [online] 19.4.2012 [cit. 2015-04-03] Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/212562221800006/#CTPlayer-1>>
19. KAŠPAR Z. *Prohlášení ASNEP ke složité situaci a stavu tlumočnických služeb pro neslyšící osoby*. [online] 4.8. 2013 [cit. 2015-03-01] Dostupné z: <<http://p12.helpnet.cz/aktualne/prohlaseni-asnep-ke-slozite-situaci-stavu-tlumocnickych-sluzeb-pro-neslysici-osoby>>
20. LANGER, J. KUČERA, P. *Komunikace s osobami se sluchovým postižením*. [online] 2012 [cit. 2015-03-01] Dostupné z: <<http://kurzy-spp.upol.cz/CD/Default.htm>>
21. LORM– Společnost pro hluchoslepe z.s. *Tlumočnické služby pro osoby s hluchoslepotou*. [online] 2014 [cit. 2015-04-01] Dostupné z: <<http://www.lorm.cz/pro-hluchoslepe/nase-sluzby/tlumocnicke-sluzby/>>
22. MARŠÍKOVÁ, L. *Financování sociálních služeb v roce 2015 a dále* [online] 23.1.2015 [cit. 2015-04-20] Dostupné z: <<http://slideplayer.cz/slide/2880286/>>
23. NOVÁK, M. *Simultánní přepis mluvené řeči*. [online] 25.9.2014 [cit. 2015-04-01] Dostupné z: <<http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2014/10/8.-Simult%C3%A1nn%C3%ADp%C5%99epis-mluven%C3%A9-%C5%99e%C4%8Di-Ing.-Martin-Nov%C3%A1k.pdf>>

24. NOVÁK, M., WINTER, J., *Jak komunikovat s nedoslýchavými osobami*. [online] 25.9.2014 [cit. 2015-04-01] Dostupné z: <<http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2014/10/3.-Jak-komunikovat-s-nedosl%C3%BDchav%C3%BDmi-osobami-Ing.-Martin-Nov%C3%A1k-a-Jaroslav-Winter.pdf>>
25. NOVÁKOVÁ R., VYSUČEK, P. *Tlumočení hudby pro neslyšící* (TKN). [online] 19.4.2012 [cit. 2015-04-03] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/988-tlumoceni-hudby-pro-neslysici-tkn#>>
26. ORBI PONTES, *Tlumočení online*. [online] 2014 [cit. 2015-15-03] Dostupné z: <<http://www.tichysvet.cz/tlumoceni-online>>
27. SCHMIDTOVÁ, J. *NEWTON Technologies a.s.* [online] 25.9.2014 [cit. 2015-23-03] Dostupné z: <<http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2014/10/9.-NEWTON-Technologies-a.s.-Budoucnost-tvo%C5%99%C3%ADme-hlasem-Jaroslava-Schmidtov%C3%A1.pdf>>
28. SLOVENSKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY 26. máj 2009 Vzdelávací program pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím zo dňa 26. mája 2009 [online] 2009 [cit. 2015-04-09] Dostupné z: <http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/vp_pre_zz/vp_sluchovo/vp_sp_isced_0_1_2_3_vp.pdf>
29. SLOVENSKO. *Zákon č. 149/1995 z 26. júna 1995 o posunkovej reči nepočujúcich osôb*. [online] 1995 [cit. 2015-04-17] Dostupné z: <<http://www.zbierka.sk/sk/predpisy/149-1995-z-z.p-3260.pdf>>
30. SLOVENSKO. *Zákon č. 245/2008 Z.z. zo dňa 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon)*. [online] 28.3.2015 [cit. 2015-04-07] Dostupné z: <<https://www.minedu.sk/zakon-c-2452008-z-z-o-vychove-a-vzdelavani-skolsky-zakon-a-o-zmene-a-doplneni-niektorych-zakonov-v-zneni-neskorsich-predpisov/>>

31. SLOVENSKO. *Zákon č. 382/2004 Z. z. zo dňa 24. mája 2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.* [online] 28.3.2015 [cit. 2015-04-07] Dostupné z: <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-382>>
32. SLOVENSKO. *Zákonom č. 448/2008 Z. z. zo dňa 30. októbra 2008 o sociálnych službách* [online] 1.1.2015 [cit. 2015-04-07] Dostupné z: <www.zbierka.sk/sk/predpisy/376-2014-z-z.p-35957.pdf>
33. SLOVENSKO. *Trestný poriadok zo dňa 20. mája 2005.* [online] 2005 [cit. 2015-04-07] Dostupné z: <<http://www.minv.sk/?dokumenty-na-stiahnutie-2&subor=92071>>
34. ŠEBKOVÁ H., TIKOVSKÁ, L. *Úvod do tlumočení znakového jazyka.* [online] 5.10.2006 [cit. 2015-03-06] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/93-uvod-do-tlumoceni-znakoveho-jazyka>>
35. UŽACHOVÁ, A. *O2 hovor pro neslyšící.* [online] 25.9.2014 [cit. 2015-23-03] Dostupné z: <<http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2014/10/9.-NEWTON-Technologies-a.s.-Budoucnost-tvo%C5%99%C3%ADme-hlasem-Jaroslava-Schmidtov%C3%A11.pdf>>

Zoznam grafov

Graf č. 1 Počet súdnych tlmočníkov v SR podľa krajov k 1.4.2015

Graf č. 2 Počet súdnych tlmočníkov v ČR podľa krajov k 10.4.2015

Graf. č. 3 Vývoj vybavených požiadaviek

Graf. č. 4 Počet tlmočených situácií v jednotlivých krajochoch za rok 2013

Zoznam príloh

Príloha č.1 Etický kódex tlmočníkov znakového jazyka

Príloha č. 2 Prstová abeceda jednoručná

Príloha č. 3 Prstová abeceda obojručná

Príloha č. 4 Lormova abeceda

Zoznam použitých skratiek

CŠPP- centra špeciálno-pedagogického poradenstva

ČKTZJ - Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

ČR- Česká republika

EFSLI- Európske fórum tlmočníkov znakového jazyka

EÚ- Európska únia

IVP - individuálneho vzdelávacieho plánu

SR- Slovenská republika

TKN- Televizní klub neslyšících

Príloha č. 1 Etický kódex tlmočníkov znakového jazyka

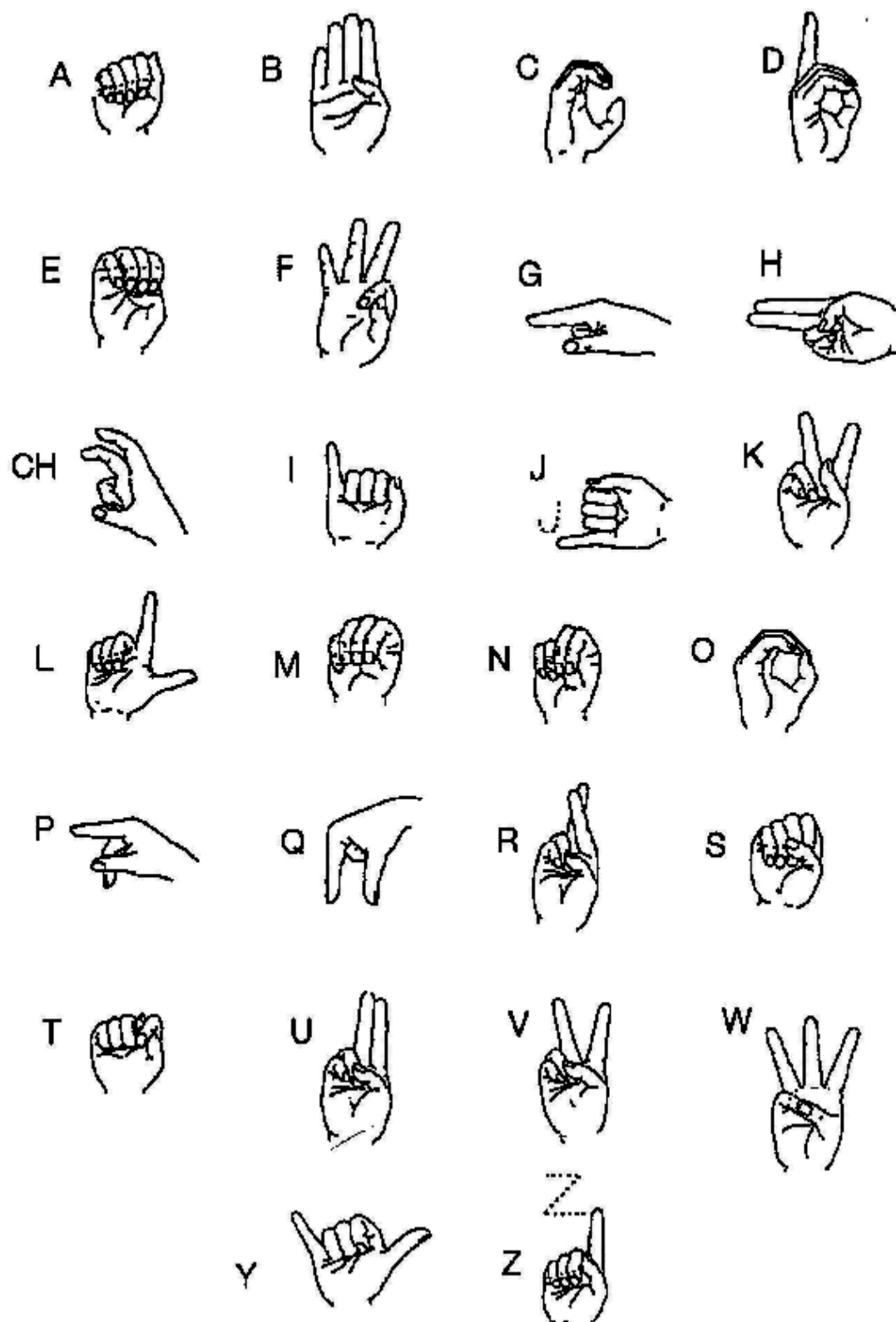
Etický kódex Českej komory tlmočníkov znakového jazyka určuje základné povinnosti a práva tlmočníkov komory pri výkone ich profesie a v súvislosti s ním.

Je vytvorený za účelom napĺňania práv všetkých klientov na plnohodnotnú komunikáciu a platí v situáciách, ktoré nie sú inak určené zákonmi alebo predpismi. Komora stanovila nasledovné základné princípy etického správania sa:

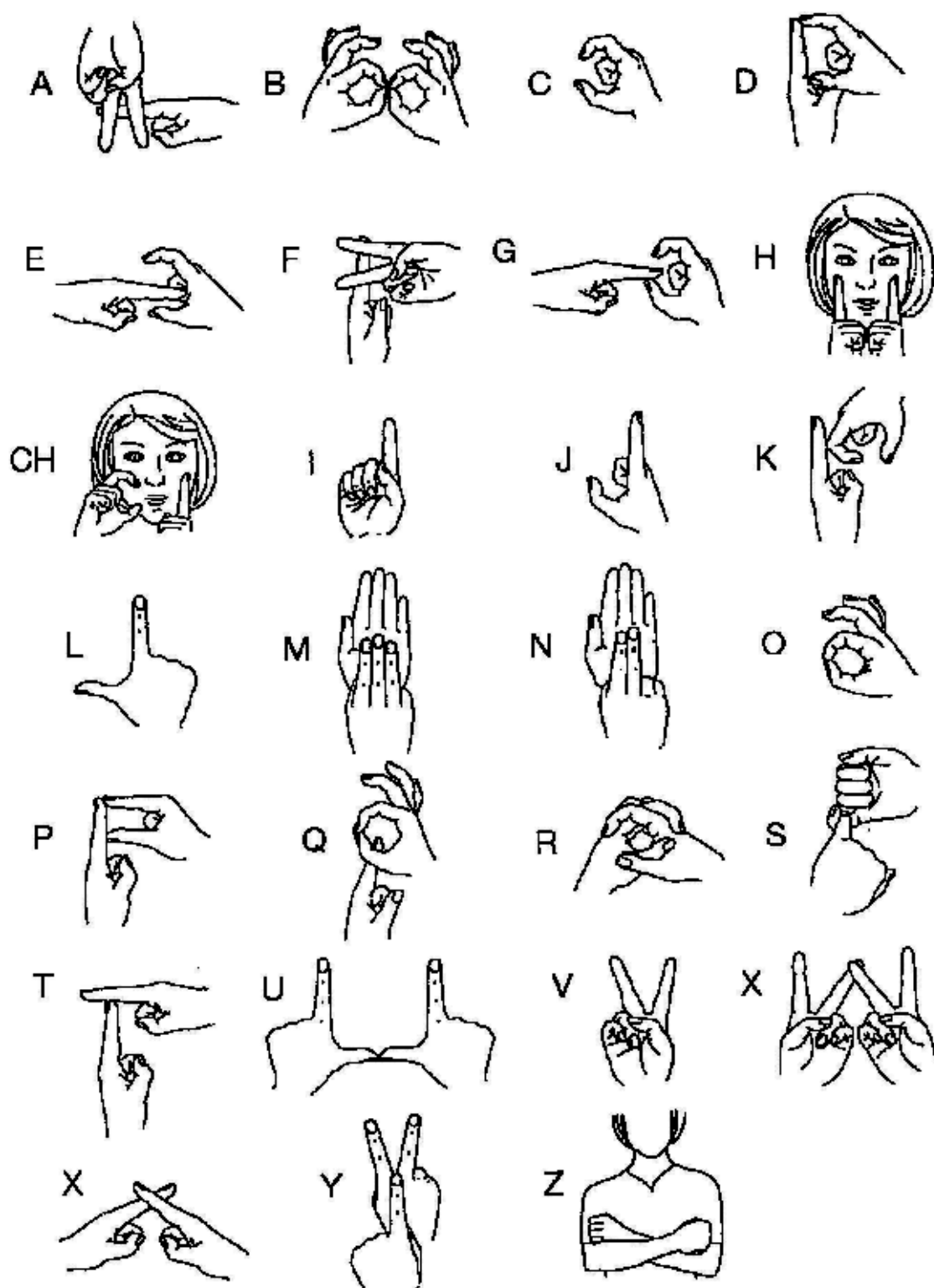
- Tlmočník je osoba, ktorá v rámci svojej profesie vykonáva za finančnú odmenu transformáciu informácií zo zdrojového jazyka do jazyka cieľového. Je sprostredkovateľom kontaktu medzi dvomi osobami, ktoré by sa bez neho nedorozumeli. Tlmočník sa pritom nesnaží byť aktívnym účastníkom komunikácie.
- Tlmočník prijíma zásadne len záväzky, ktoré zodpovedajú jeho schopnostiam a kvalifikácii. Tlmočník je povinný sa na tlmočenie dôkladne a včas pripraviť. Má plnú zodpovednosť za kvalitu svojej práce.
- Tlmočník prispôsobuje svoje správanie a oblečenie situácii v ktorej tlmočí.
- Tlmočník je viazaný mlčanlivosťou, ktorá sa týka všetkého, čo sa dozvie počas tlmočenia a prípravy na ňu, vrátane identity svojich klientov.
- Tlmočník nezastáva k tlmočenej situácii ani ku klientom osobné postoje a nehodnotí ich.
- Tlmočník neodmietne klienta pre jeho národnosť, rasu, pohlavie, vek, náboženské vyznanie, politickú príslušnosť, sociálne postavenie, sexuálnu orientáciu, rozumovú úroveň, povesť a zmýšľanie.
- Tlmočník má právo odmietnuť výkon svojej profesie z dôvodov, nevhodných pracovných podmienok alebo v prípade, že by nedokázal byť neutrálny voči tlmočeným informáciám, a mohol by tak poškodiť niektorú zo zúčastnených osôb vrátane seba.
- Tlmočník má právo odmietnuť výkon svojej profesie v prípadoch, že má podozrenie na aktivity, ktoré sú v konflikte so zákonom alebo porušujú ľudské práva.
- Tlmočník sleduje vývoj svojej profesie u nás aj vo svete, vzdeláva sa a sústavne zvyšuje svoju profesionálnu úroveň.
- Tlmočník spolupracuje s ostatnými kolegami pri presadzovaní a obhajobe spoločných profesijných záujmov.
- Tlmočník dbá na to, aby nepoškodil svojim konaním dobré meno svojho kolegu, Komory alebo tlmočnickej profesie.

- Tlmočník pozná Etický kódex Komory a dodržiava ho. Porušenie pravidiel Etického kódexu môže viesť až k vylúčeniu tlmočníka z Komory, a to na základe rozhodnutia Komisie pre Etický kódex (www.cktzj.com).

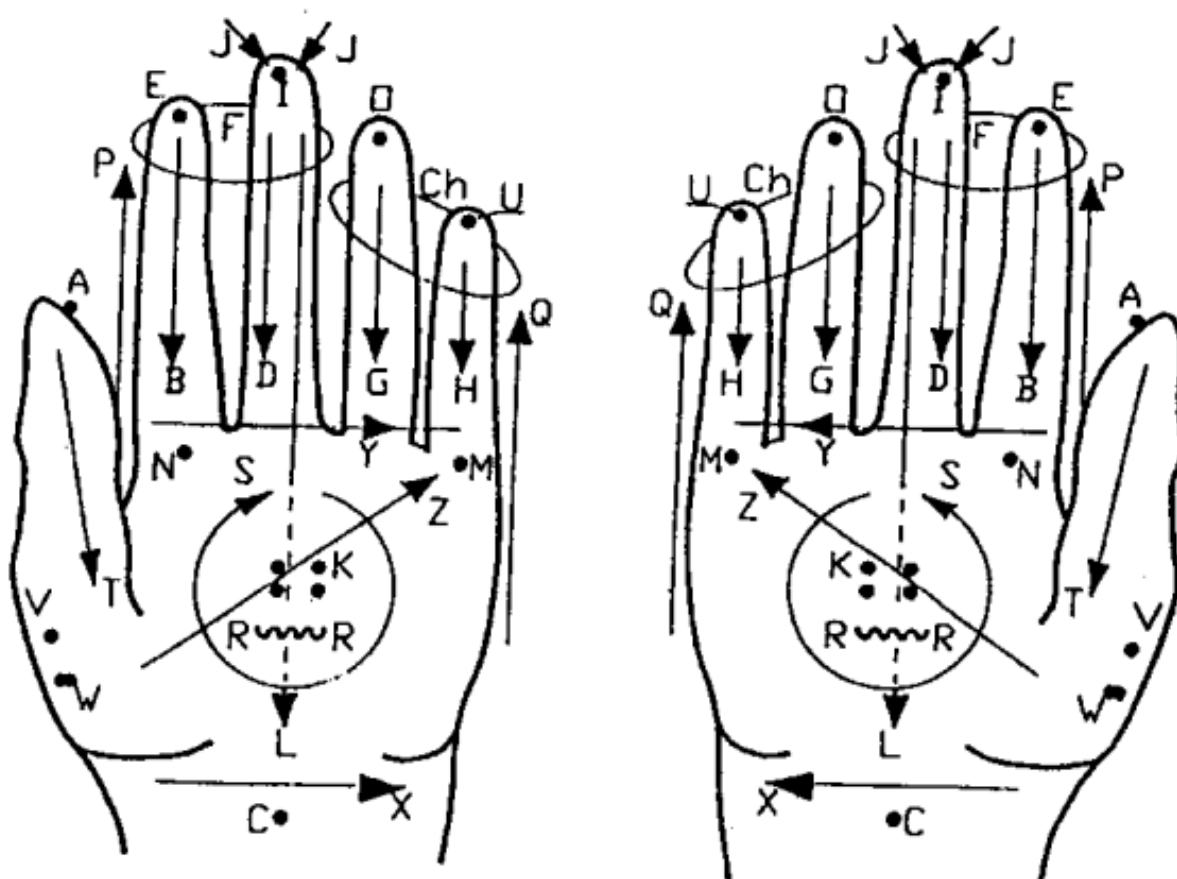
Príloha č. 2 Prstová abeceda jednoručná

Príloha č. 3 Prstová abeceda obojručná

Príloha č. 4 Lormova abeceda

- A– bod na špičke palca;
- B– čiara po ukazováku od špičky prsta k dlani;
- C– bod na zápästí;
- D– čiara po prostredníku od špičky prsta k dlani;
- E– bod na špičke ukazováka;
- F– súčasný stisk špičiek ukazováka a prostredníka zo strany;
- G– čiara po prstenníku od špičky prsta k dlani;
- H– čiara po malíčku od špičky prsta k dlani;
- CH– súčasný stisk špičiek prstenníka a malíčka zo strany;
- I– bod na špičke prostredníka;
- J– stisk špičky prostredníka zo strany;
- K– bod štyroch špičiek prstov do dlane;
- L– čiara po prostredníku od špičky prsta cez dlaň k zápästí;

- M– bod pod malíčkom;
- N– bod pod ukazovákom;
- O– bod na špičke prstenníku;
- P– čiara po vonkajšej strane ukazováku od dlane ku špičke ukazováku;
- Q– čiara po vonkajšej strane malíčku od dlane ku špičke malíčku;
- R– postupné kladenie ukazováka, prostredníka a prstenníka do dlane;
- S– ukazovákom kruh na dlani;
- T– čiara po palci od špičky prstu k dlani;
- U– bod na špičke malíčku;
- V– bod pod palcom;
- W– dvakrát bod pod palcom;
- X– čiara pozdĺž zápästia zľava doprava;
- Y– čiara pod prstami smerom od ukazováku k malíčku;
- Ý– čiara pod prstami smerom od ukazováku k malíčku a pokračovať po vonkajšej strane malíčku smerom ku jeho špičke;
- Z – šikmá čiara cez dlaň od palca k malíčku;
- Dlhé samohlásky– krátka čiarka na špičke prsta pre príslušnú samohlásku smerom nahor;
- Mäkčeň nad písmenami– bod medzi palcom a ukazovákom pred príslušnou hláskou;
- Čísla– možno ich vyjadriť dvojako:
 - arabské číslice napísať obrysovo do dlane;
 - označenie tisíc, milión, miliarda skratkou (tis., mil., mld.);
 - použiť značenie ako v Braillovom písme 1 = A, 2 = B, 3 = C, 4 = D, 5 = E, 6 = F, 7 = G, 8 = H, 9 = I, 0 = J, pred číslicou použiť čiaru obráteného „L“ od zápästia smerom ku špičke prostredníka
- „Nerozumím“– zavrieť dlaň;
- Omyl– ľahké klepnutie do dlane;
- Medzera medzi slovami– plochou ruky prejsť jedenkrát po dlani;
- Otáznik– ukazovákom vpísať do dlane obrys otáznika;
- Koniec vety- plochou ruky prejsť dvakrát po dlani.

ANOTACE

Název práce v češtině:	Tlmočnické služby v České republice a Slovenskej republice
Název práce v angličtině:	Interpreting services in Czech republic and Slovak republic
Anotace práce:	Obsahom diplomovej práce je zhrnutie informácií zaoberajúcich sa poskytovaním tlmočnických služieb pre osoby so sluchovým postihnutím v znakovom jazyku, resp. posunkovej reči v Českej a Slovenskej republike. Jej súčasťou je definovanie základných pojmov, vývoj služieb a s tým súvisiacich legislatívnych úprav. Opisuje rôznorodosť činností a situácií v ktorých je spolupráca klienta s tlmočníkom nevyhnutná. Zdôrazňuje dôležitosť zrovnoprávnenia kultúry nepočujúcich a počujúcich osôb s cieľom predchádzať sociálnemu vylúčeniu sluchovo postihnutých jedincov zo spoločnosti.
Klíčová slova:	tlmočnické služby, tlmočník, znakový jazyk, posunková reč
Anotace práce v angličtině:	The subject of the Diploma Thesis is focused on the summary of information dealing with the provision of interpreting services for people with hearing disabilities with the closure focus on the sign language in the Czech Republic and Slovakia. The Thesis includes definitions of fundamental concepts, development of services and accompanying legislative regulation. Furthermore, the Thesis describes the diversity of activities and situations in which the collaboration between a client an interpreter is necessary. Moreover, the Thesis emphasizes the importance of culture equalization between deaf and hearing disabilities people with the aim to prevent social exclusion of hearing impaired individuals from society.
Klíčová slova v angličtině:	interpreting services, interpreter, sign language, person with hearing disabilities
Přílohy vázané:	Príloha č.1 Etický kódex tlmočníkov znakového jazyka

	Príloha č. 2 Prstová abeceda jednoručná Príloha č. 3 Prstová abeceda obojručná Príloha č. 4 Lormova abeceda
Přílohy volné:	
Rozsah práce:	85 strán
Jazyk práce:	slovenčina